

VILNIAUS UNIVERSITETAS
TEISĖS FAKULTETAS
PRIVATINĖS TEISĖS KATEDRA

Dieninės studijų formos
V kurso komercinės teisės
studijų šakos studentės
Ievos Sidaravičiūtės

MAGISTRO DARBAS

ĮGYJAMOJI SENATIS KAIP NUOSAVYBĖS TEISĖS ĮGIJIMO
PAGRINDAS

Vadovas: doc. dr. Andrius Smaliukas

Recenzentas: doc. dr. Algirdas Taminskas

Vilnius, 2011

Turinys

Ižanga	3
1. Įgyjamosios senaties instituto apžvalga istoriniu aspektu	7
2. Įgyjamosios senaties institutas Lietuvos ir Vokietijos civiliniuose kodeksuose	18
2.1 Įgyjamosios senaties samprata	18
2.2 Įgyjamosios senaties sąlygos	20
2.2.1 Reikalavimas valdyti daiktą kaip savą	20
2.2.2 Sąžiningo valdymo reikalavimas	22
2.2.3 Įgyjamosios senaties terminas	26
2.2.4 Atviro valdymo sąlyga	36
2.3 Įgyjamosios senaties objektas	39
2.4 Nekilnojamųjų daiktų įgyjamoji senatis Vokietijoje	44
3. Įgyjamosios senaties reikšmė ir teisinės bei ekonominės pasekmės	47
3.1 Įgyjamosios senaties reikšmė	47
3.2 Įgyjamosios senaties būdu įgyjamos nuosavybės teisės apimtis	48
3.3 Įgyjamosios senaties santykis su sąžiningo įgijėjo apsaugos institutu	51
3.4 Ekonominės įgyjamosios senaties pasekmės	54
Išvados	56
Santrauka	59
Zusammenfassung	60
Panaudotų šaltinių ir literatūros sąrašas	61

Ižanga

Temos aktualumas. Įgyjamoji senatis kaip nuosavybės teisės įgijimo būdas – tai gana naujas Lietuvos teisės institutas, įtvirtintas naujajame Lietuvos Respublikos Civiliniame kodekse (toliau – Lietuvos CK, Lietuvos civilinis kodeksas)¹, įsigaliojusiam 2001 m. liepos 1 d. Tiesa, istorine prasme šis institutas Lietuvos teisei nėra naujas, tačiau atsižvelgiant į tai, kad beveik 40 metų Lietuvos teritorijoje galioję teisės aktai įgyjamosios senaties galimybes nenumatė, o teisė per tiek laiko nenustoję vystytis ir kisti, labai svarbu išanalizuoti šio instituto taikymo galimybes bei padarinius moderniosios teisės atžvilgiu. Negana to, vos prieš pusantro mėnesio (2011 m. vasario 21 d.) Lietuvos Aukščiausiasis Teismas priėmė nutartį, kuria buvo pakeista daugiau kaip dešimtmetį formuota teismų praktika ir įgyjamosios senaties institutas liberalizuotas, panaikinant nekilnojamojo daikto valdymo registravimo reikalavimą. Atsižvelgiant į tai įgyjamosios senaties institutas ir jam keliami reikalavimai Lietuvos teisės doktrinoje dar nebuvo nagrinėti. Pažymėtina, kad ir iki šios Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutarties priėmimo išsami įgyjamosios senaties instituto analizė Lietuvos teisės doktrinoje atlikta nebuvo, nėra išleistas Lietuvos civilinio kodekso ketvirtosios knygos, kurioje reglamentuojamas ir įgyjamosios senaties institutas, komentaras, per pastaruosius dvejus metus šia tema nebuvo rašyta ir magistro darbų.

Tyrimo metodai. Darbas parašytas kaip Lietuvos Respublikos (toliau – ir Lietuvos) ir Vokietijos Federacinės Respublikos (toliau – ir Vokietijos) teisės normų, reguliuojančių įgyjamosios senaties institutą, lyginamoji analizė. Tokį pasirinkimą lėmė tai, kad, kaip jau minėta, iki šiol Lietuvos teisės doktrinoje įgyjamosios senaties institutas išsamiai analizuotas nebuvo. Siekiant, kad analizė būtų kiek įmanoma išsamesnė ir apimtų kuo daugiau teorinių bei praktinių problemų, tikslinga atsižvelgti į tai, kokios problemos, susijusios su šio instituto normų taikymu, keliamos užsienio valstybės teisės doktrinoje, kurioje dėmesio šiems klausimams skiriama nepalyginamai daugiau. Lyginamojo metodo pasitelkimas leidžia išsivaduoti iš siaurų nacionalinės teisės rėmų, pažvelgti, kokius (galbūt tobulesnius) problemų sprendimo modelius išplėtojo kitos teisės sistemos, taip pat šis metodas suteikia daugiau galimybių kritikuoti (ar girti) „savąją“ teisės sistemą. Ypač šiuolaikinių teisės unifikavimo procesų kontekste lyginamasis teisės tyrimas neginčytinai yra pranašiausias iš

¹ Valstybės žinios. 2000, Nr. 74-2262.

visų galimų tyrimo metodų. Lyginimui pasirinkta būtent Vokietija dėl keleto priežasčių. Viena vertus, tai valstybė, nuo kurios neatsiejama tiek Lietuvos istorija, tiek teisė, – įvairiais laikotarpiais atitinkamose Lietuvos teritorijose galiojo nemažai Vokietijos teisės šaltinių, be to, 1990 m. suvienijus Rytų ir Vakarų Vokietiją, čia taip pat kaip ir Lietuvoje vyko nuosavybės rūšių ir formų pertvarkymo procesai ir kilo socialistinės nuosavybės pertvarkymo į privačią problemų. Kita vertus, negalima neigti, kad beveik visų Europos valstybių bei tautų teisės pamatų formavimąsi labiausiai paveikė dvi teisės sistemos, – tai romėnų ir vokiečių. Įgyjamosios senaties institutas kildinamas būtent iš romėnų teisės, o atsižvelgiant į šimtmečius besiformavusią Vokietijos teisės doktrinos tradiciją manytina, kad iš visų valstybių, kurios istoriškai glaudžiai susijusios su Lietuva, lyginimui tikslingiausia pasirinkti būtent šią. Taip pat svarbu pažymėti, kad rengiant naujojo Lietuvos CK skirsnį, reguliuojantį įgyjamosios senaties institutą, tarp kitų valstybių civilinių įstatymų buvo analizuojamos ir Vokietijos Federacinės Respublikos civilinio kodekso (toliau – Vokietijos CK, Vokietijos civilinis kodeksas)² nuostatos.

Siekiant atskleisti įgyjamosios senaties instituto raidą nuo pat jo įtvirtinimo romėnų teisėje darbe naudojamas taip pat ir istorinis metodas. Naudojant šį metodą buvo nustatyti svarbiausi Vokietijos ir Lietuvos istorinėse teritorijose galioję šaltiniai, išsiaiškinta, kaip juose buvo reguliuojamas įgyjamosios senaties institutas, aptarta įgyjamosios senaties sampratos raida ir jos kitimo priežastys.

Kadangi vis dar nėra išleistas Lietuvos civilinio kodekso ketvirtosios knygos komentaras, o Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, aiškindamas įgyjamąją senatį reguliuojančias normas, dažniausiai apsiriboja Lietuvos CK straipsnių citavimu, lingvistinio metodo pagalba darbe atskleidžiama kai kurių įgyjamąją senatį reguliuojančių normų formuluočių esmė.

Atskleidžiant bet kokio mokslinio tiriamojo darbo tikslus, aiškinantis normų turinį, pateikiant išvadas ir apibendrinimus būtinas loginis metodas, todėl jis darbe taip pat naudojamas.

Sisteminio tyrimo metodo pagalba buvo atrinkta ir išanalizuota visa surinkta teorinė, praktinė bei norminė medžiaga, atliktas tyrimas ir pateikti įvertinimai.

² Bundesgesetzblatt. 2002, Nr. 53.

Tyrimo objektas. Kaip „Lyginamosios teisės įvade“ teigia K. Zweigert ir H. Kotz: „kiekviena visuomenė teisei kelia iš esmės tuos pačius uždavinius, bet įvairiose teisinėse sistemose šie uždaviniai, net jei rezultatai ir yra vienodi, sprendžiami labai skirtingais būdais“. Tai reiškia, jog lyginamojo teisės darbo pirminis klausimas turi būti keliamas vien funkciniu požiūriu, ir tiriamą problemą reikia suformuluoti kuo neutraliau, atsiribojant nuo savos teisės sistemos sąvokų. Todėl darbe klausama, ne kaip Vokietijos ir Lietuvos teisėje atrodo įgyjamosios senaties institutas, o kaip užtikrinami valdytojo, tam tikrą laiką tarpą sąžiningai, tačiau klaidingai save laikiusio savininku ir šį laiką tarpą valdžiusio daiktą kaip savo, interesai, kokia apsauga jam suteikiama.

Atsakyti į šį klausimą, išanalizavus šiuo metu galiojančiuose Vokietijos ir Lietuvos CK įtvirtintas normas bei atlikus jų sisteminį vertinimą, ir yra pagrindinis **darbo tikslas**. Taip pat darbu siekiama atskleisti įgyjamosios senaties instituto istorinę raidą, išsiaiškinti, kiek istorine prasme susijęs vokiškasis ir lietuviškasis įgyjamosios senaties reguliavimas, kad būtų galima nuspręsti, ar apskritai įmanomas šių institutų lyginimas, ar dogmatine prasme pateisinamas ir galimas problemų sprendimo modelių ieškojimas svetimoje teisės sistemoje. Atsižvelgiant į tai, kad Vokietijos teisės mokslininkai savo darbuose kelia nemažai įvairių (tarp jų ir grynai teorinių) klausimų, susijusių su įgyjamosios senaties normų taikymu, į kuriuos Lietuvoje kol kas nėra atsakyta nei teismų praktikoje, nei teisės doktrinoje, darbe siekiama, savarankiškai atlikus sisteminę Lietuvoje galiojančių teisės normų analizę, išsiaiškinti, kaip šie klausimai prireikus būtų ar turėtų būti išsprendžiami Lietuvoje. Galiausiai tyrimui keliamas tikslas įvertinti Lietuvos teismų praktikos vystymąsi valdymo, kaip registruotos daiktinės teisės, būtinumo įgyjamajai senačiai taikyti aspektu, atsižvelgiant į tai, koks reguliavimo modelis pasirinktas Vokietijos teisėje.

Pagrindiniai tyrimo šaltiniai yra Lietuvos ir Vokietijos civiliniai kodeksai, neapsiribojant tik normomis, reguliuojančiomis įgyjamąją senatį, tačiau aiškinantis ir kitų teisės institutų (tokių kaip savigny, sąžiningo įgijėjo nuosavybės teisės apsauga ir kt.) santykį su įgyjamąja senatimi. Taip pat nemažai dėmesio skiriama Lietuvos Aukščiausiojo Teismo ir Vokietijos Aukščiausiojo Teismo praktikai. Tiesa, pastarojo teismo išaiškinimais darbe remiamasi gana epizodiškai, kadangi dėl vokiškosios įgyjamosios senaties ypatumų teismų praktikos šiais klausimais yra itin mažai. Didelę reikšmę darbui turėjo įvairių Vokietijos teisės mokslininkų darbai, kuriuose keliamos su įgyjamąja senatimi susijusios problemos, – turint pavyzdį, buvo lengviau nuspręsti, kuria kryptimi panašūs probleminiai

klausimai galėtų ir turėtų būti keliami Lietuvos teisės sistemos atžvilgiu. Tačiau jų sprendimų buvo ieškoma savarankiškai, atsižvelgiant į Lietuvos teisės sistemos ypatumus ir ypač į Lietuvos ir Vokietijos daiktinės teisės skirtumus (jų nėra itin daug, tačiau kai kurie – esminiai). Taip pat norėtųsi paminėti 2006 m. išleistą prof. dr. jur. Dieterio Krimphovo (*Dieter Krimphove*) knygą „Europos daiktinė teisė“, kurioje pirmą kartą detaliai analizuojamos daugiau nei 30 skirtingų Europos valstybių daiktinės teisės sistemos. Šia knyga darbe remiamasi nedaug, tačiau ji labai prisidėjo prie platesnio darbo autorės įgyjamosios senaties suvokimo, atskleidama, kiek įvairių galimybių reguliuoti šiuos santykius egzistuoja jau vien Europos šalyse, ir tuo sukurdamą sąlygas įsivaizduoti Lietuvos įgyjamosios senaties institutą visos Europos kontekste. Taip pat šios knygos dėka darbe pirmą kartą Lietuvoje aptariamos ekonominės įgyjamosios senaties pasekmės.

Darbo originalumas. Darbas yra originalus, kadangi, kiek žinoma darbo autorei, išsamiau istorinė įgyjamosios senaties instituto raida istorinėse vokiškose ir lietuviškose teritorijose, nagrinėta nebuvo. Savarankiškai buvo atlikta istorinių šaltinių originalių tekstų analizė. Sistemiskai nagrinėjant šiuo metu galiojančio Lietuvos CK normas, ieškota atsakymų, kaip tam tikri klausimai, keliami Vokietijos doktrinoje, turėtų būti sprendžiami Lietuvoje, atsižvelgiant į tai, kad lietuviškos literatūros šiais klausimais nėra, o teismų praktikoje aiškinant įgyjamosios senaties normų turinį beveik visais atvejais apsiribojama Lietuvos CK normų citavimu. Taip pat darbo originalumą rodo tai, kad iki šiol Lietuvoje nebuvo atlikta lyginamoji Lietuvos ir Vokietijos teisės analizė įgyjamosios senaties instituto atžvilgiu.

1. Įgyjamosios senaties instituto apžvalga istoriniu aspektu

Kaip teigia K. Zweigert ir H. Kotz savo „Lyginamosios teisės įvade“, „lyginamoji teisė (...) visada privalo įvertinti istorines sąlygas, kurioms esant išsiplėtojo lyginamieji teisės institutai ir metodai“³. Todėl šis darbas pradedamas nuo apžvalgos, kaip įgyjamosios senaties institutas vystėsi istorijos eigoje. Įgyjamoji senatis kildinama iš romėnų teisės. Tačiau atsižvelgiant į tai, kad Lietuvos teisės doktrinoje jau yra darbų, kuriuose daug dėmesio skiriama romėnų teisei, taip pat įgyjamosios senaties reguliavimas romėnų teisėje išsamiai analizuojamas prieš keletą metų panašia tema rašytuose magistro darbuose, be to, visas darbas rašomas kaip Lietuvos ir Vokietijos įgyjamosios senaties institutų lyginamoji analizė, nuspręsta tik trumpai aptarti bendriausius šio instituto bruožus romėnų laikais, pagrindinį dėmesį skiriant būtent Lietuvos ir Vokietijos istorinėse teritorijose galiojusiems teisės šaltiniams.

Kaip minėta, įgyjamosios senaties institutas (lot. *usucapio*) kildinamas iš romėnų teisės. Šis nuosavybės teisės įgijimo būdas minimas jau Dvylikos lentelių įstatymuose. Juose nustatoma, kad asmuo, išvaldęs nekilnojamąjį daiktą dvejus metus, o kitus daiktus – vienerius metus, įgyja nuosavybės teisę nepriklausomai nuo šių daiktų gavimo pagrindo⁴. Justiniano kodifikuotoje teisėje įgyjamoji senatis buvo suprantama kaip nuosavybės teisės į tam tikrą daiktą įgijimas dėl jo valdymo įstatymų nustatyta laikotarpį. Šis institutas sudarė galimybę panaikinti netikrumą dėl daikto teisinės padėties, garantuoti daiktų ekonominę apyvartą, stabilizuoti daiktą valdančio asmens teisinę padėtį. Dažniausiai romėnų teisėje įgyjamosios senaties institutu buvo naudojamos šiais dviem atvejais: įgijus daiktą nesilaikant reikalingos teisinės formos, arba įgijus daiktą iš asmens, kuris neturėjo teisės jo perleisti. Nuosavybės teisė į žemę įgyjamosios senaties būdu atsirasdavo išvaldžius ją atitinkamai 10 ar 20 metų (priklausomai nuo to, ar valdytojas buvo tos pačios ar skirtingos provincijos gyventojas), o į kilnojamąjį daiktą – išvaldžius jį trejus metus⁵. Skirtingais Romos imperijos laikotarpiais šie terminai keitėsi. Įgyjamosios senaties būdu nebuvo galima įgyti nuosavybės teisės į daiktus, išimtus iš civilinės apyvartos, t. y. daiktus, priklausančius Bažnyčiai, valstybės išdui, vogtus, gautus prievarta. Taip pat tai turėjo būti materialūs daiktai. Įdomu

³ Zweigert K., Kotz H. Lyginamosios teisės įvadas. Vilnius: Eugrimas, 2001. P. 23.

⁴ The Laws Of The Twelve Tables. http://www.constitution.org/sps/sps01_1.htm [2011-03-20].

⁵ Nekrošius I., Nekrošius V., Vėlyvis S. Romėnų teisė. Vilnius: Justitia, 1999. P. 132.

pažymėti, jog be daiktų, kaip jie suprantami dabar, įgyjamosios senaties objektais galėjo būti ir visi kiti daiktai, kuriuos įmanoma valdyti, pavyzdžiui, žmona. Šiuo atveju įgyjamoji senatis pasitarndavo, jeigu santuoka turėjo formos trūkumų ir todėl žmona nepatekdavo į vyro valdžią iš karto. Tačiau jeigu žmona kiekvienais metais mažiausiai tris naktis praleisdavo ne vyro namuose, vyras visą tą laiką valdžios jai neįgydavo. Praktiškai tai reiškė, jog žmona asmeniškai paveldėdavo turtą iš savo agnatų⁶, o vyras teisių į jos turtą neturėjo⁷.

Žlugus Vakarų Romos imperijai, buvusias jos teritorijas iš dalies užėmė germanų gentys. Nuo germanų laikų (iki VI a.) prasideda Vokietijos teisės istorija. Teisė egzistavo tik papročių forma, tad pagrindinis šaltinis, teikiantis informaciją apie tų laikų germanų teisinius santykius bei jų reguliavimą, – romėnų rašytojo Publijaus Kornelijaus Tacito etnografinis veikalas „Germanija“, kurio patikimumas ginčytinas. Rašytiniai teisės šaltiniai atsirado tik Frankų imperijos laikais (VI–IX a.). Senoji, papročiais besiremianti germanų tautų teisė fiksuojama vulgariąja lotynų kalba su germanų kalbos priemaišomis „barbarų įstatymuose“ (lot. *leges barbarorum*), kurie iki XI a. pildomi naujovėmis. Kai kurių germanų genčių (pavyzdžiui, ostgotų, vestgotų, burgundų) įstatymuose iš romėnų teisės perimamas 30 metų įgyjamosios senaties terminas⁸. Į burgundų *Liber constitutionum* įtrauktas netgi gana ilgas įstatymas, skirtas įgyjamosios senaties reguliavimui. Atsižvelgiant į gana plačios apimties romėnų teisės recepciją germanų *leges*, galima manyti, jog po krašto kolonizacijos bei apgyvendinimo įgyjamoji senatis tapo vis įprastesne nuosavybės įgijimo forma⁹. Kai kurie mokslininkai teigia, jog būtent įgyjamosios senaties institutas leido iš esmės taikiai vykti V a. Didžiojo tautų kraustymosi procesui¹⁰. Rytų germanai žingsnis po žingsnio tapdavo materialių gėrybių valdytojais, o suėjus įgyjamosios senaties terminams burgundų ir gotų kilmės svečiai palaipsniui tapo šalies savininkais. Ši tezė paaiškina, kodėl išlikę tiek mažai informacijos apie konfliktus, vykusius migracijos metu.

VI a. priimamas vienas svarbiausių tų laikų teisės šaltinių – *Praeceptio Chlotharii* (Chlotero taisyklės) – įstatymas, išleistas merovingų karaliaus Chlotero, siekiant

⁶ Visi vieno tėvo (lot. *pater familias*) valdžioje esantys laisvi žmonės (ne vergai), kilę iš vieno protėvio arba patekę į šeimą įvaikinimu ar santuoka.

⁷ *Piekenbrock* A. *Befristung, Verjährung, Verschweigung und Verwirkung*. Tübingen: Mohr Siebeck, 2006. P. 33.

⁸ Tokį bendrąjį įgyjamosios senaties terminą 424 m. buvo nustatęs Teodosijus (*Codex Theodosianus* 4, 14, 1).

⁹ *Esders* S. *Römische Rechtstradition und merowingisches Königtum*. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1997. P. 254.

¹⁰ *Krieger* R. *Untersuchungen und Hypothesen zur Ansiedlung der Westgoten, Burgunder und Ostgoten*. Bern: Lang, 1992. P. 63, 113, 164, 204.

administracinės ir teisinės Frankų imperijos reorganizacijos. Įgyjamoji senatis reguliuojama keturioliktame (paskutiniame) straipsnyje. Be jau nuo V a. įprasto 30 metų įgyjamosios senaties termino, iš romėnų teisės perimamas ir teisėto valdymo pagrindo (lot. *titulus*) reikalavimas.

XII a. atrandamas Bizantijos imperatoriaus Justiniano Civilinės teisės sąvadas (*Corpus iuris civilis*), ir prasideda romėnų teisės renesansas.

XIII a. išleidžiami pirmieji teisės veikalai vokiečių kalba, dažniausiai privačia iniciatyva. Tai išsamūs galiojančios papročių teisės aprašymai. Žymiausi – Saksų veidrodis, Švabų veidrodis. Po kurio laiko šie rinkiniai pradkami traktuoti beveik kaip įstatymai ir jų nuostatomis remiamasi netgi teismų sprendimuose. Įgyjamosios senaties terminas juose – vieneri metai ir viena diena¹¹. Jei žmogus valdo daiktą, ir per šį terminą niekas jo valdymo neužginčija teisme, jis tampa teisėtu daikto savininku. Saksų veidrodis svarbus ir Lietuvos teisės raidai. Šis rinkinys buvo pagrindinis Magdeburgo teisės šaltinis, veikęs kartu su Magdeburgo miesto normomis. Tiesa, į Lietuvą Magdeburgo teisė pateko iš Lenkijos miestų su juose jau padarytais pakeitimais, taip pat ji buvo papildyta Lietuvos miestų papročiais, todėl ne visos normos atitiko galiojusias Magdeburge. Skirtingi buvo, pavyzdžiui, „užvaldymo senatimi“ terminai – norint įgyjamąją senatimi įgyti nuosavybės teisę į kilnojamąjį daiktą Lietuvoje, reikėjo jį išvaldyti daugiau kaip vienerius metus ir šešias savaites, nekilnojamąjį daiktą – tiek, kiek siekia žmogaus atmintis (kai nebūdavo nei vieno, kuris prisimintų, kad žemė ar kitas nekilnojamasis daiktas priklauso kam nors kitam, savininku laikydavo tą, kuris tą daiktą valdo)¹².

XIII a. Kanonų teisė perkelia „neatmenamų laikų“ institutą iš romėnų servitutų teisės į įgyjamosios senaties taisyklės ir sukuria naują įgyjamosios senaties formą, kuri apibūdinama kaip „nuolatinė“ (lot. *perpetua*) arba „neatmenama“ (lot. *cuius non extat memoria*). Romėnų teisei įgyjamosios senaties forma, kuriai nenustatomi tikslūs terminai, buvo svetima. Tačiau kanonistų rankose ši forma tampa puikiu įrankiu be jokio papildomo

¹¹ Sachsenspiegel. <http://www.sachsenspiegel-online.de/cms/meteor/toc.html> [2011-03-20]; Schwabenspiegel. <http://www.opera-platonis.de/landrecht.html> [2011-03-20].

¹² Maksimaitis M., Vansevičius S. Lietuvos valstybės ir teisės istorija. Vilnius: Justitia, 1997. P. 101 – 102.

teisinio pagrindo, remiantis vien nuo neatmenamų laikų egzistuojančia tradicija, įtvirtinti visas įmanomas Bažnyčios teises¹³. Gana greitai šią idėją perima ir pasaulietiniai teisininkai.

XV a. bandant reformuoti Šventąją Romos imperiją įkuriamas nuolat veikiantis Imperijos rūmų teismas, kuris tampa aukščiausia instancija civilinėms byloms. Šio teismo praktika lėmė tai, kad dar labiau sustiprėjo romėnų teisės recepcija. Kartu su Kanonų teise bei keletu Imperijos įstatymų romėnų teisė sudarė Bendrąją teisę (vok. *Gemeines Recht*), t. y. visoje Šventojoje Romos imperijoje galiojančią teisę¹⁴. Bendroji teisė iš dalies galiojo iki pat XX a., tačiau buvo taikoma tik subsidiariai, – konflikto atveju pirmenybė buvo teikiama atitinkamos federacinės žemės teisei. Bendrojoje teisėje terminu „senatis“ (vok. *Verjährung*) buvo vadinama tiek ieškinio senatis bei teisę panaikinanti senatis, tiek įgyjamoji senatis. Reikšminga buvo Justiniano teisės sukurta įgyjamosios senaties forma, kuri nuosavybės teisės įgijimui, išvaldžius daiktą 30 metų, nereikalavo įrodyti teisėto valdymo pagrindo. Taip pat pakakdavo valdytojo sąžiningumo, jam pradėdant valdyti tą daiktą. Dėl šios nuostatos kildavo nesutarimų, aiškinant Bendrąją teisę, kadangi Kanonų teisė reikalavo valdytojo sąžiningumo per visą įgyjamosios senaties terminą. Šis požiūris galiausiai išsikovojo visuotinį pripažinimą ir išliko iki šiol¹⁵.

Lietuvos teisė romėnų teisė veikė netiesiogiai, per Vakarų Europos valstybių, taip pat kanonų teisę. XVI a. LDK pradėjus skirti didelį dėmesį teisės kodifikavimui ir priėmus Lietuvos statutus, jų pagrindu buvo lietuvių paprotinė teisė ir Lietuvos didikų kunigaikščių privilegijos. Taip pat juos iš dalies veikė Rusų Tiesa ir didele dalimi – lenkų teisė. Lietuvos statutuose buvo įtvirtintos ir nuostatos apie įgyjamąją senatį. Pirmajame Lietuvos Statute (toliau – Statutas) buvo nustatyta, kad jeigu bajoras dešimt metų išvaldo žemę jos niekam neperleisdamas, jis tampa tos žemės savininku. Taip pat Statute numatytas trejų metų terminas, kalbant apie kilnojamuosius daiktus – vaisius. Aštuntajame Statuto skyriuje sakoma: „Taip pat nustatome, kad jeigu kas kokią žemę tris metus ramiai laikytų ir ramiai sėtų ar artų, o kitas, į tą lauką atėjęs, derlių nupjautų ar nupjautą pasiimtų ir sumuštų patį ar jo žmogų, ar bet ką, ar jautį, ar žagrę sukapotų, toks turi mokėti smurtinę, dvylika rublių

¹³ *Birr C.* Aus Schwarz Weiß und aus Weiß Schwarz machen // Akademie Aktuell. Nr. 24. 2008. P. 6–9. Bayerische Akademie der Wissenschaften, http://www.badw.de/aktuell/akademie_aktuell/2008/heft1/00_aa2008_01_gesamt.pdf [2011-03-20].

¹⁴ Pažymėtina, kad čia ir toliau šiame darbe terminas „Bendroji teisė“ vartojamas išimtinai aukščiau tekste apibrėžta reikšme. Tai *nėra* anglosaksų bendrosios teisės tradicija (angl. *Common Law*).

¹⁵ *Floßmann U.* Österreichische Privatrechtsgeschichte. Wien: Springer-Verlag, 2007. P. 179.

grašių, o mums, valdovui, tiek pat¹⁶. Taigi, valdytojas nuo kėsinosi į vaisius buvo saugomas tik išvaldęs žemę ilgiau nei trejus metus.

XVIII a. antrojoje pusėje suaktyvėjo teisės kodifikavimo darbai Vokietijos žemėse. Svarbiausi civilinės teisės kodeksai buvo:

→ Maksimiliano Bavarijos civilinis kodeksas (*Codex Maximilianeus Bavaricus Civilis*, 1756). Tai seniausias išsamus Vokietijos privatinės teisės kodeksas, savo reguliavimo apimtimi pralenkęs visus ligtolinius privatinės teisės teisynus. Bavarijos civilinis kodeksas galiojo ilgiau nei egzistavo nepriklausoma Bavarijos valstybė (t. y. iki pat 1900 m., kai visuotinai įsigaliojo Vokietijos civilinis kodeksas). Šio kodekso antrosios dalies „Daiktinė teisė“ ketvirtajame skyriuje „Apie senatį“ gana išsamiai reguliuojamas įgyjamosios senaties institutas, – įgyjamosios senaties sąvoka, daiktai, nuosavybę į kuriuos galima įgyti įgyjamąja senatimi, reikalavimai valdymui, įgyjamosios senaties terminai ir pan.¹⁷ Nuosavybę į daiktą įgyjamąja senatimi buvo galima įgyti ir per kitus asmenis, pavyzdžiui, advokatą, globėją ar kuratorių. Įgyjamąja senatimi nuosavybę buvo galima įgyti į svetimus daiktus, išskyrus tuos, į kuriuos nuosavybės įgijimas buvo ribojamas įstatymo ar papročių. Pavyzdžiui, įgyti nuosavybės teisės įgyjamąja senatimi nebuvo galima į pavogtus ar kitaip neteisėtai įgytus daiktus. Tam, kad daiktą būtų galima įgyti nuosavybėn per įgyjamąją senatį, turėjo būti išpildytos keturios sąlygos: 1. valdyti norimą įgyti nuosavybėn daiktą. Įgyjamoji senatis įsigaliodavo tik tokia apimtimi, kokia daiktas iš tikrųjų buvo valdomas. Buvo laikoma, kad nematerialūs daiktai nėra *valdomi*, į juos įgyvendinama *naudojimosi* teisė, tačiau, nepaisant to, šiems daiktams buvo taikomi tokie patys įgyjamosios senaties terminai kaip ir materialiesiems; 2. daiktą užvaldyti teisėtai, tai yra tokiu būdu, kuriuo būtų galima įgyti ir nuosavybę į tą daiktą, pavyzdžiui, pirkimo – pardavimo sutartimi, mainais, dovanojimu ir kt. Užvaldymo teisėtumo įrodinėti nereikėjo, jei daiktas buvo valdomas 30 ar daugiau metų arba nuo neatmenamų laikų. Jei buvo įrodoma tokia valdymo trukmė, ji turėjo viršenybę prieš teisėtą daikto įgijimą (lot. *titulus*); 3. būti sąžiningam (lot. *bona fides*), t. y. laikyti daiktą savu, o ne svetimu. Sąžiningumo reikalavimas galiojo tiek daikto užvaldymo momentui, tiek jo valdymui visą reikalaujamą laikotarpį. Gera valia buvo preziumuojama, ir jeigu jos trūkumai paaiškėdavo jau po daikto įgijimo nuosavybėn įgyjamąja senatimi, į juos būdavo

¹⁶ Valikonytė I., Lazutka S., Gudavičius E. Pirmasis Lietuvos Statutas (1529 m.). Vilnius: Vaga, 2001. P. 215.

¹⁷ Das Bayerische Landrecht.

http://dlib-pr.mpiet.mpg.de/m/kleioc/0010/exec/bigpage/%22119861_00000001%22 [2011-03-20].

nebeatsižvelgiama; 4. išvaldyti daiktą nepertraukiamai nustatytą terminą. Kilnojamiesiems daiktams buvo nustatytas trejų metų terminas, nekilnojamiesiems – 10 metų, jei asmuo, kurio nuosavybės teisė baigsis suėjus įgyjamosios senaties terminui, nuolat gyvena už Bavarijos kunigaikštystės ribų – 20 metų. Nematerialiesiems daiktams, kurių valdymo pagrindo negalima įrodyti oficialiais dokumentais, – 30 metų, jeigu valdymo pagrindą oficialiais dokumentais įrodyti galima, atitinkamai 10 arba 20 metų (atsižvelgiant į tai, ar tikrasis savininkas gyvena Bavarijos kunigaikštystės teritorijoje, ar už jos ribų).

Įgyjamąją senatimi nuo neatmenamų laikų (vok. *Verjährung von unvordenklichen Zeiten*) buvo laikomi atvejai, kai tarp gyvųjų nebebuvo asmenų, kurie žinotų apie kitokius su šiuo daiktu susijusius santykius, nei egzistuojantys tuo metu. Apie tokius santykius jie neturėjo žinoti ir iš kitų asmenų. Tokie liudytojai turėjo būti sulaukę 54 metų ir iki ginčo momento būti buvę egzistuojančio valdymo liudytojais bent 40 metų. Taip pat jie niekada neturėjo būti girdėję apie šio valdymo pradžią iš ko nors kito.

Bavarijos civilinis kodeksas pripažino ir valdymo skaičiavimą kartu, jam per įgyjamosios senaties laiką perėjus iš vieno asmens kitam, jei asmuo, iš kurio valdymas buvo perimtas, buvo sąžiningas valdytojas. Perėmęs valdymą iš nesąžiningo valdytojo, naujasis valdytojas turėjo teisę įgyti nuosavybę į šį daiktą įgyjamąją senatimi, tačiau turėjo pats jį išvaldyti nustatytą įgyjamosios senaties terminą.

→ Prūsų žemės teisyne (*Preußische Allgemeine Landrecht, 1794*). Tai pirmoji ir vienintelė išsami, visa apimanti teisės sistematizacija Prūsijoje. Prūsų žemės teisyne buvo labai didelės apimties: jame iš viso per 19 000 nuostatų. Teisyne itin kazuistinis, juo siekta sureguliuoti kone kiekvieną gyvenimo atvejį (kazusą). Vėliau turėjo didelę įtaką kuriant dabartinį Vokietijos civilinį kodeksą, o kai kuriomis Teisyne nuostatomis dar ir dabar remiamasi Vokietijos teismų praktikoje¹⁸. Teisyne svarbus ir Lietuvos teisės istorijai – 1797 – 1808 m. jis galiojo Lietuvos Užnemunėje.

Senaties institutas reguliuojamas Teisyne pirmosios dalies devintojo skyriaus „Apie nuosavybės įgijimą apskritai ir ypač apie tiesioginį nuosavybės įgijimą“ devintajame skirsnyje „Apie senatį“. Teisyne senatį supranta dvejopai: tai senatis, kai asmeniui tam tikrą laiką nepasinaudojus turima teise ji prarandama, ir senatis, kai suėjus nustatytam terminui

¹⁸ Hilgendorf E. dtv-Atlas Recht. München: Deutsche Taschenbuch Verlag, 2003. P. 61.

įgyjama nauja teisė (įgyjamoji senatis)¹⁹. Pirmuoju atveju pakanka tiesiog nepasinaudoti turima teise, o antruoju, be to, turi būti valdymas bei naudojimasis šia teise iš teisę įgyjančiojo pusės (Teisyne nėra įvardijama, kad įgyjamąją senatimi gali būti įgyjama tik *nuosavybės* teisė ir tik teisė į *daiktą*. Įgyjamosios senaties objektu laikomi ne tik daiktai, bet ir bet kokios teisės, kalbama apie daikto ar teisės užvaldymą ir pan.).

Pagal Teisyną įgyjamąją senatimi negalėjo būti įgyjama nuosavybė į nekilnojamuosius daiktus, kurie buvo įrašyti į hipotekos registrus. Taip pat buvo saugoma nuosavybė asmenų, kurie valstybės reikalais išvykdavo į užsienio šalį (nekilnojamojo daikto atveju pakakdavo ir išvykimo į kitą karaliaus provinciją), – tarnybos metu įgyjamosios senaties terminas nebuvo skaičiuojamas. Tačiau tokiam asmeniui grįžus, kad ir trumpam, įgyjamosios senaties terminas galėjo prasidėti. Toliau nustatomi atvejai, kada įgyjamosios senaties terminas nepradedamas skaičiuoti, – kai karys dalyvauja kare, sutuoktinių vienas kito atžvilgiu, kol trunka santuoka, tėvų ir vaikų nuosavybei, kol vaikai yra tėvų valdžioje, globėjo ir globotinio nuosavybei, kol egzistuoja globos santykiai, ir pan.

Įgyjamosios senaties subjektas, objektas, įgyjamosios senaties termino skaičiavimas, valdymui per įgyjamosios senaties laiką perėjus iš vieno asmens kitam, reguliuojami panašiai kaip ir Bavarijos civiliniame kodekse, tik išvardijant žymiai daugiau kazuistinių atvejų. Teise, kurią siekiama įgyti įgyjamąją senatimi, būtina pasinaudoti bent kartą per metus nuo jos užvaldymo momento, jei tai lemia jos prigimtis (kitu atveju taikomas specialusis įgyjamosios senaties terminas), metai, per kuriuos teise nebuvo pasinaudota, neįskaičiuojami į įgyjamosios senaties terminą. Tačiau pakanka įrodyti valdymo pradžią bei pabaigą, kad galiotų prezumpcija, jog valdymas buvo nepertraukiamas visą įgyjamosios senaties terminą. Įprastas įgyjamosios senaties terminas tiek kilnojamiesiems, tiek nekilnojamiesiems daiktams – 10 metų. Kol asmuo, prieš kurį ketinama pasinaudoti įgyjamosios senaties teise, yra kitoje provincijoje, už kiekvienus jo nebuvimo metus skaičiuojami tik šeši mėnesiai, jei asmuo grįžta nepraėjus vieneriems metams, šie metai į terminą neįskaičiuojami. Juridinių asmenų atžvilgiu dešimties metų terminas buvo dvigubinamas. Taip pat Teisynas numato keletą specialiųjų įgyjamosios senaties terminų: 30 metų tuo atveju, kai sąžiningas valdytojas negali įrodyti valdymo pagrindo oficialiais dokumentais; 44 metų, norint įgyjamąją senatimi pasinaudoti prieš valstybę ar Bažnyčią; 40 metų tiems atvejams, kai sąžiningas trečiasis

¹⁹ Allgemeines Landrecht für die Preußischen Staaten. http://www.smixx.de/ra/Links_F-R/PrALR/pralr.html [2011-03-20].

asmuo įgyja pavogtą daiktą, taip pat kai teisių nereikia įgyvendinti kasmet, o tik tam tikrais metais ar aplinkybėmis, ir jomis buvo pasinaudota iš viso bent tris kartus. Teisyne mažai dėmesio skiriama reikalavimams, kuriuos turi atitikti valdymas, kalbama tik apie tai, kad jis turi būti sąžiningas.

→ Prancūzijos civilinis kodeksas (*Code Civil*). Tai Prancūzijos civilinės teisės sąvadas, kurį 1804 m. įvedė Napoleonas. Esminės jo dalys Prancūzijoje galioja iki šiol. Prancūzams užėmus Reino kraštą, šis kodeksas galiojo ir Prūsijos teritorijose, esančiose kairiajame Reino krante, taip pat Bavarijos, Heseno ir Badeno žemėse. Kodeksas svarbus ir Lietuvos teisės istorijai – nuo 1808 m. jis galiojo Lietuvos Užnemunėje (su pakeitimais – net iki 1940 m.).

Igyjamoji senatis reglamentuojama Civilinio kodekso trečiosios knygos „Apie įvairius nuosavybės įgijimo būdus“ dvidešimtajame skyriuje „Apie senatį“²⁰. Kaip ir Prūsų žemės teisyne pripažįstama, kad įgyjamosios senaties objektu gali būti tiek kilnojamieji ar nekilnojamieji daiktai, tiek teisės. Taip pat leidžiama įgyjamąją senatimi įgyti valstybės ar kitų viešųjų institucijų turtą, lygiai taip pat valstybė bei kitos viešosios institucijos galėjo pasinaudoti įgyjamąją senatimi prieš privačius asmenis.

Gana išsamiai reguliuojamas valdymas ir jam keliami reikalavimai. Tam, kad būtų galima įgyti daiktą ar teisę įgyjamąją senatimi, reikia jį (ją) ramiai, viešai, nedviprasmiškai ir kaip savą išvaldyti nepertraukiamai nustatytą terminą. Daug dėmesio skiriama valdymo, kuris gali būti pagrindas įgyti nuosavybės teisei pagal įgyjamąją senatį, atskyrimui nuo valdymo, kai žinomas tikrasis savininkas ir valdoma jo vardu, – net keli straipsniai skiriami pabrėžti, jog pastarojo pobūdžio valdymas nesuteikia teisės pasinaudoti įgyjamąją senatimi. Pavyzdžiui, nustatoma, kad jeigu daiktas pradedamas valdyti kito asmens vardu, preziumuojama, jog šiuo pagrindu valdoma visą laiką, kad ir kiek valdymas betruktų.

Skiriamas įgyjamosios senaties termino nutraukimas natūraliu ir teisiniu būdu. Laikoma, kad įgyjamosios senaties termino eiga nutraukiama natūraliai, jei buvęs savininkas ar trečiasis asmuo ilgiau nei metus valdytojui kliudo naudotis daiktu. Teisiniu būdu įgyjamosios senaties termino eiga nutraukiama, jei valdytojas gauna šaukimą į teismą (išskyrus, jei vėliau procesas nutraukiamas ar ieškinys atmetamas, – tokiu atveju įgyjamosios

²⁰ Code Napoléon. <http://dlib-pr.mpiet.mpg.de/m/kleioc/0010/exec/books/%22119420%22> [2011-03-20].

senaties terminas skaičiuojamas toliau), yra areštuojamas arba jam pareiškiamas piniginis reikalavimas.

Nustatoma, kad įgyjamosios senaties terminas skaičiuojamas ne valandomis, o dienomis. Nekilnojamiesiems daiktams, įgytiems sąžiningai ir teisėtu pagrindu, nustatytas 10 metų terminas, jei tikrasis savininkas gyvena toje apeliacinės instancijos teismo veiklos teritorijoje, kurioje yra nekilnojamasis daiktas, ir 20 metų terminas, jei savininko gyvenamoji vieta yra už teismo veiklos teritorijos ribų. Tuo atveju, kai tikrasis savininkas tam tikrą laiką gyveno toje teismo veiklos teritorijoje ir nepasibaigus dešimties metų įgyjamosios senaties terminui persikraustė už jos ribų, už vienerius trūkstantus iki įgyjamosios senaties termino pabaigos metus skaičiuojami dveji metai, praleisti už tos teismo veiklos teritorijos ribų.

→ Austrijos civilinis kodeksas (*Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch, 1812*) – seniausias iki šiol galiojantis kodeksas vokiškai kalbančiose valstybėse, antras pagal senumą Europoje. Kodekso nuostatose labai jaučiamas prigimtinės teisės mokyklos, jos nuostatų, kad teisė turi orientuotis į teisingumą, poveikis. Šis kodeksas galiojo tik mažoje dabartinės Vokietijos teritorijos dalyje, be to, labai trumpai, todėl plačiau aptariamas nebus.

Pažymėtina, kad visuose šiuose teisės šaltiniuose įgyjami senatis reguliuojama kaip vientisas institutas su senatimi apskritai, tai yra ir ieškinio senatimi bei turimos reikalavimo ar kitos teisės netekimu, nepasinaudojus ja per tam tikrą nustatytą terminą (dažnai sutampantį su įgyjamosios senaties terminu, kartais – reguliuojamą atskirame skyriuje, nurodant, jog tai „specialieji“ senaties terminai). Taip yra dėl to, kad buvo laikomasi nuomonės, jog vieno asmens teisės netekimas lemia kito asmens teisės įgijimą.

Taigi, 1871 m. įkurtoje Vokietijos imperijoje nebuvo vieningos teisės. Galiojo Bendroji teisė, Prūsų žemės teisyne, Napoleono *Code Civil*, Maksimiliano Bavarijos civilinis kodeksas, Jutų teisė, Saksų veidrodis, Saksonijos civilinis kodeksas ir kt. Jau 1814 m. liberaliai nusiteikęs vokiečių teisininkas Anton F. J. Thibaut reikalavo vieningos civilinės teisės kodifikacijos tam, kad būtų supaprastinti civiliniai santykiai, skatinama nacionalinė vienybė. Tačiau tam prieštaravo konservatyvusis Savinji, kuris laikėsi nuomonės, jog teisė negali būti kuriama įstatymų leidėjo, o vystosi iš tautos dvasios kaip ir kalba. Jo pozicija ėmė viršų. Tačiau po 1871 m. kodifikuotos civilinės teisės poreikis dar labiau sustiprėjo. Vokietijos imperijos įkūrimas sudarė ir politines sąlygas vieningo Civilinio kodekso (*Bürgerliches Gesetzbuch, BGB*) įsigaliojimui. Buvo pateikti keli kodekso variantai, ir 1900

m. sausio 1 d. priimtas dabartinis Vokietijos civilinis kodeksas, galiojęs ir Klaipėdos krašte iki pat Lietuvos okupacijos 1940 m.

Tuo tarpu, kol Vakarų Europa kūrė išsamias teisės sistematizacijas, Abiejų Tautų Respublika per tris padalijimus buvo sunaikinta. Lietuva beveik visa atsidūrė Rusijos imperijos sudėtyje. Pagrindiniu civilinės teisės šaltiniu tapo Rusijos įstatymų sąvado dešimtojo tomo pirmoji dalis (toliau – Sąvadas). Įgyjamosios senaties institutas buvo įtvirtintas ir Sąvade. Sąvado 533 straipsnis nustatė, kad „ramus, neginčijamas ir nepertraukiamas turėjimas nuosavybe virsta nuosavybės teise, jei jis trunka įstatymų nustatytą įsisenėjimo laiką“. Šio termino trukmė buvo numatyta Sąvado 565 straipsnyje: „Bendras įsisenėjimo laikas, kaip nekilnojamiesiems, taip ir kilnojamiesiems turtams, nustatytas dešimties metų“. Taigi įsisenėjimas (įgyjamoji senatis) buvo laikomas vienu iš teisėtų nuosavybės teisės įgijimo būdų. Tačiau nuosavybės teisei įgyti „įsisenėjimo“ keliu nepakako vien to, kad valdymas būtų ramus, neginčijamas ir nepertraukiamas, reikėjo, kad daiktas būtų „turimas nuosavybės teise“. Vienu iš turėjimo nuosavybės teisėmis požymių (tačiau nebūtinu) buvo mokesčių mokėjimas, įrodinėti valdymo faktą galima buvo ir liudytojų pagalba. Įstatymas nereikalavo, kad kiekvienas valdytų savo turtą pats, tad, pavyzdžiui, tarnyba kariuomenėje nebuvo laikoma aplinkybe, pertraukusia valdymo terminą, valdymas galėjo būti atliekamas ir per įgaliotinius arba turtas galėjo būti išnuomojamas. Nuosavybės teisė buvo įgyjama pačiu „įsisenėjusiu turėjimu“, jai atsirasti nebuvo reikalingas teismo sprendimas. Tačiau valdytojas galėjo (bet neprivalėjo) prašyti pripažinti jį įgijusiu nuosavybės teisę įsisenėjimu. Įgyjamosios senaties terminas buvo pradedamas skaičiuoti nuo to laiko, kai prasidėjo neginčijamas turto valdymas. Valdymas nebuvo laikomas prasidėjusiu, jei senasis savininkas galėjo įrodyti dokumentais, kad tuo pačiu laiku jis dar valdė tą turtą kaip savo nuosavybę. Taip pat faktinis valdymas per įsisenėjimo laiką nevirsdavo nuosavybės teise, jei nepraėjus įgyjamosios senaties terminui (dešimčiai metų) „dokumentinis turto savininkas“, kad ir neveikdamas prieš tą faktinį valdymą, įvykdavo savo nuosavybės teisę tam turtui aktais, pavyzdžiui, įkeitimu. Įgyjamąją senatimi nuosavybės teisės nebuvo galima įgyti į „tam tikrą vietą Sinagogoje“, bendras ganyklas, „generalinio matavimo ežias“ ir pan.²¹

²¹ Šalkauskis. K. Civiliniai įstatymai (X tomo I dalis). Kaunas: Literatūra, 1933. P. 107–119.

Lietuvai atsidūrus TSRS sudėtyje ir 1964 m. priėmus Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos civilinį kodeksą²², pagal jame nustatytą reglamentavimą normų, kurios nustatytų nuosavybės teisės įgijimą pagal įgyjamąją senatį, nebuvo. Įgyjamosios senaties institutas vėl įvestas naujuoju Lietuvos CK, įsigaliojusiu 2001 m. liepos 1 d. Nuo tada Lietuvos CK normos, reguliuojančios šį institutą, keistos nebuvo, tačiau svarbu pažymėti, kad vos prieš keletą mėnesių buvo pakeista iki tol formuota Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika ir liberalizuotas nuosavybės teisės įgyjamąją senatimi pripažinimas²³.

²² Valstybės žinios. 1964, Nr. 19-138.

²³ Plačiau apie tai – šio magistrinio darbo 2.2.4 skirsnyje.

2. Įgyjamosios senaties institutas Lietuvos ir Vokietijos civiliniuose kodeksuose

Tiek Lietuvos, tiek Vokietijos teisėje valdytojo, tam tikrą laiką sąžiningai, tačiau klaidingai save laikiusio savininku ir šį laiką valdžiusio daiktą kaip savo, interesai užtikrinami įgyjamosios senaties instituto pagalba, – suėjus nustatytam terminui valdytojui suteikiama nuosavybės teisė į tą daiktą. Šioje darbo dalyje nagrinėjama, kaip Lietuvos ir Vokietijos civiliniuose kodeksuose bei teisės doktrinoje suprantamas įgyjamosios senaties institutas. Tai atskleidžiama aiškinantis, kurioje atitinkamo civilinio kodekso vietoje šis institutas reguliuojamas, kokias sąlygas abiejose valstybėse turi atitikti valdymas, kad būtų galima įgyti nuosavybės teisę įgyjamąja senatimi, aptariant įgyjamosios senaties objektą, ieškant reguliavimo skirtumų, vertinant šių skirtumų priežastis. Paskutiniajame šios dalies skyriuje atskirai aptariama nekilnojamųjų daiktų įgyjamoji senatis Vokietijoje, kadangi šis institutas yra specifinis, jam keliamos kitokios sąlygos nei kilnojamųjų daiktų įgyjamajai senačiai, kuri daug artimesnė Lietuvos įgyjamosios senaties (tiek kilnojamųjų, tiek nekilnojamųjų daiktų) sampratai.

2.1 Įgyjamosios senaties samprata

Lietuvos civiliniame kodekse įgyjamoji senatis, kaip daiktinės teisės institutas, yra įtvirtinta ketvirtosios knygos „Daiktinė teisė“ trečiajame skirsnyje „Įgyjamoji senatis“. Civilinio kodekso 4.68 straipsnio pirmojoje dalyje nustatyta, kad fizinis ar juridinis asmuo, kuris nėra daikto savininkas, bet yra sąžiningai įgijęs daiktą bei sąžiningai, teisėtai, atvirai, nepertraukiamai ir kaip savą valdęs nekilnojamąjį daiktą ne mažiau kaip dešimt metų arba kilnojamąjį daiktą ne mažiau kaip trejus metus, kai per visą valdymo laikotarpį daikto savininkas turėjo teisinę galimybę įgyvendinti savo teisę į daiktą, bet nė karto nepasinaudojo ja, įgyja nuosavybės teisę į tą daiktą. Vokietijoje kilnojamųjų ir nekilnojamųjų daiktų įgyjamoji senatis reguliuojama skirtingose civilinio kodekso trečiosios knygos „Daiktinė teisė“ dalyse. Kilnojamųjų daiktų įgyjamoji senatis reglamentuojama šios knygos trečiosios dalies „Nuosavybė“ trečiojo skyriaus „Nuosavybės į kilnojamuosius daiktus įgijimas ir

praradimas“ antrajame skirsnyje „Įgyjamoji senatis“, kurio 937 straipsnio pirmoji dalis nustato, jog asmuo, išvaldęs kilnojamąjį daiktą kaip savą 10 metų, įgyja nuosavybės teisę į jį. Šio straipsnio antrojoje dalyje numatyta, kad įgyjamoji senatis negalima, jeigu įgijėjas užvaldydamas daiktą buvo nesąžiningas arba kada nors vėliau sužinojo, jog neturi nuosavybės teisės į šį daiktą. Nekilnojamųjų daiktų įgyjamoji senatis reguliuojama tos pačios knygos antrojoje dalyje „Bendrosios nuostatos apie teises į nekilnojamąjį turtą“: 900 straipsnio pirmoji dalis nustato, kad asmuo, neįgijęs nuosavybės teisės, tačiau įrašytas viešajame registre kaip nekilnojamojo daikto savininkas, nuosavybės teisę įgyja, jei toks įrašas egzistuoja 30 metų ir šis asmuo visą tą laiką nekilnojamąjį daiktą valdo kaip savą.

Tiek Lietuvos, tiek Vokietijos teisėje įgyjamoji senatis suprantama kaip vienas iš nuosavybės teisės įgijimo pagrindų. Ji kyla iš valdymo, kuris turi atitikti tam tikrus reikalavimus, numatytus atitinkamuose abiejų Civilinių kodeksų straipsniuose. Lietuvos CK eksplicitiškai numato daugiau reikalavimų valdymui nei Vokietijos CK: pagal Lietuvos CK daiktas turi būti *sąžiningai užvaldomas* bei *sąžiningai, teisėtai, atvirai, nepertraukiamai ir kaip savo valdomas 3* arba atitinkamai *10 metų*, pagal Vokietijos CK – kilnojamasis daiktas turi būti valdomas *kaip savo*, įgijėjas turi būti *sąžiningas*, valdymas turi trukti *dešimt metų*.

Siekiant išsiaiškinti, ar tikrai Lietuvoje valdymui nustatyta daugiau reikalavimų nei Vokietijoje, kaip atrodo iš pirmo žvilgsnio, toliau bus aptariama, kaip atitinkamoje valstybėje suprantamas kiekvienas valdymui nustatytas reikalavimas. Pažymėtina, kad visos toliau analizuojamos Vokietijos teisės nuostatos taikomos tik kilnojamųjų daiktų atžvilgiu. Kaip jau minėta, nekilnojamųjų daiktų įgyjamoji senatis Vokietijoje yra specifinis institutas. Jis aptariamas darbo 2.4 skyriuje. Pagal lyginamosios teisės teoriją, nagrinėjant bet kokią problemą lyginamuoju metodu, svarbu neprisirišti prie savos nacionalinės teisės sistemos bei jos sąvokų²⁴. Todėl sąlygų, keliamų valdymui, analizei pasirinkta struktūra, išryškinanti tai, kas Lietuvos ir Vokietijos teisei yra bendra. Tai reiškia, kad 2.2 skyriuje aptariamos tos valdymui keliamos sąlygos, kurių reikalaujama tiek Lietuvoje, tiek Vokietijoje. Reikalavimai, kurie kažkurioje valstybėje keliami papildomai, nėra skiriami į atskirus skirsnius, o analizuojami tinkamiausiose vietose jų funkcionalumo prasme. Išimtis padaryta tik atviro valdymo reikalavimo atžvilgiu, išskiriant jo aptarimą į atskirą skirsnį, nors tokią

²⁴ Zweigert K., Kotz H. Lyginamosios teisės įvadas. Vilnius: Eugrimas, 2001. P. 44 – 45.

sąlygą numato tik Lietuvos CK. Taip padaryta atsižvelgiant į naujausius būtent su šio reikalavimo aiškinimu susijusios Lietuvos teismų praktikos pokyčius.

2.2 Įgyjamosios senaties sąlygos

2.2.1 Reikalavimas valdyti daiktą kaip savą

Tiek Lietuvos, tiek Vokietijos CK nuosavybės teisės įgijimui įgyjamąją senatimi nustato valdymo kaip savo sąlygą. Lietuvos CK 4.22 straipsnio pirmojoje dalyje nustatyta, jog daikto valdymu, kaip savarankiška daiktine teise, kuri yra pagrindas nuosavybės teisei pagal įgyjamąją senatį įgyti, laikomas faktinis daikto turėjimas turint tikslą jį valdyti kaip savą. Iš pateikto apibrėžimo matyti, kad valdymas, kaip savarankiškas daiktinės teisės institutas, pagal Lietuvos CK turi abu klasikinius, pagal romėniškąją valdymo teoriją būtinus asmens valdžios daiktui elementus – *corpus*, faktinį daikto turėjimą, ir *animus*, norą valdyti daiktą kaip savo²⁵. Objektivusis elementas, arba *corpus*, išreikštas įstatymų leidėjo nuostata „faktinis daikto turėjimas...“, o subjektyvusis elementas, arba *animus*, nuostata „turint tikslą jį valdyti kaip savą...“²⁶. Lietuvos CK valdymą kaip savo apibrėžia per neigimą, įtvirtintą šio straipsnio antrojoje dalyje, kuri numato, kad daikto valdymas *nelaikomas* savarankiška daiktine teise, kai faktinis daikto turėtojas daikto valdytoju ar savininku pripažįsta kitą asmenį. Pagal logikos taisykles tai reiškia, jog asmuo daiktą valdo kaip savą, jei jis daikto valdytoju ar savininku nepripažįsta kito asmens. Lietuvos teismai valdymą kaip savo taip pat aiškina panašiai: laikoma, kad daiktas buvo valdomas kaip savas, jei „pareiškėjas elgėsi kaip daikto savininkas ir suvokė, kad kiti asmenys neturi daugiau teisių už jį į valdomą daiktą“²⁷. Kad asmuo elgiasi kaip savininkas, rodo, pavyzdžiui, tai, jog asmuo vykdo visas prievoles, įsipareigojimus, kuriuos vykdyti turi daikto savininkas, t. y. moka mokesčius, taiso, prižiūri daiktą, atlygina kitiems asmenims daikto padarytą žalą, jei šis tokią padaro.

²⁵ *Nekrošius V.* Valdymo atsiradimo ir pasibaigimo pagrindai Lietuvos civilinėje teisėje // *Justitia*. Nr. 6 (54). 2004. P. 12.

²⁶ *Ibid.*

²⁷ Pavyzdžiui, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2004 m. birželio 21 d. nutartis c. b. *A. I. Cibulskienė v. A. J. Zaremba*, Nr. 3K-3-379/2004, kat. 25.5; 2006 m. rugsėjo 20 d. nutartis c. b. *AB „Vilijampolės autotransportas“ v. Kauno miesto savivaldybės administracija, Kauno apskrities viršinininko administracija, VĮ Registrų centras, UAB „Palangos kempingas“, UAB „VP Market“*, Nr. 3K-3-498/2006, kat. 30.8; ir kt. Iš esmės visose tiek kasacinio teismo, tiek žemesniųjų instancijų teismų nutartyse, kalbant apie valdymą kaip savo, pažodžiui cituojamas šis sakiny.

Tuo tarpu Vokietijos CK 872 straipsnyje pateikiama asmens, valdančio daiktą kaip savo (vok. *Eigenbesitzer*), definicija, – tai valdytojas, kuris faktiškai valdo daiktą kaip jam priklausantį. Ši sąvoka leidžia numanyti esant svetimo turto valdymą (vok. *Fremdbesitz*), t. y. valdymą apribotos teisės pagrindu, nors ši sąvoka tiesiogiai įstatyme neminima²⁸. Vokietijoje skiriamos įvairios valdymo formos: tiesioginis valdymas (vok. *unmittelbarer Besitz*), kai asmuo pats tiesiogiai valdo daiktą, ir netiesioginis (vok. *mittelbarer Besitz*), kai valdymą jis įgyvendina per tarpininką, visiškas (vok. *Vollbesitz*) ir dalinis (vok. *Teilbesitz*), kai asmuo faktiškai valdo tik dalį daikto (toks valdymas ypač būdingas kalbant apie atskirtas gyvenamąsias ar kitas patalpas, pavyzdžiui, atskirų namo butų nuomininkai), vieno asmens valdymas (vok. *Alleinbesitz*), kai vienas asmuo valdo vieną daiktą, ir bendras valdymas (vok. *Mitbesitz*), kai keletas asmenų bendrai, kolektyviai valdo vieną *visą* daiktą, ir kt. Pripažįstama, jog valdymas kaip savo gali būti visų šių formų. Tokiam valdymui reikšminga valia valdyti daiktą kaip savo nuosavybę (vok. *Eigenbesitzwille*) bei valios kryptis (vok. *Willensrichtung*), nepriklausomai nuo to, kuo ši valia atskirais atvejais remiasi. Tai reiškia, kad ir vagis gali valdyti daiktą kaip savo, jeigu elgiasi su juo kaip savininkas, nors ir žino, kad juo netapo²⁹. Taip yra dėl to, kad vokiečiai valdymą kaip savo supranta tik kaip elgimąsi su daiktu kaip savininkui, o valdytojo suvokimas, jog kiti asmenys į valdomą daiktą turi daugiau teisių už jį, svarbus tik sprendžiant klausimą dėl sąžiningumo. Tuo tarpu Lietuvoje šie du aspektai suplakami į vieną, ir kito asmens pripažinimas tikruoju daikto valdytoju ar savininku laikomas tiek valdymo kaip savo (CK 4.22 str.), tiek sąžiningumo (CK 4.26 str. 3 d.) požymiu.

Taigi, kaip minėta, Vokietijoje valdymas kaip savo pripažįstamas tik tada, kai jis grindžiamas atitinkama valia valdyti daiktą kaip savo nuosavybę. Asmuo, kuris iš pradžių valdė turtą kaip svetimą, atpažįstamai pakeitęs savo valios kryptį, gali pradėti jį valdyti kaip savo. Valdymas kaip savo nėra sandoris, todėl tokiu valdytoju gali būti ir neveiksnus asmuo, jei jis gali turėti natūralią valią valdyti daiktą kaip savo. Jeigu daiktą kaip savo valdo keli asmenys, jie įgyjamąją senatimi gali įgyti bendrosios dalinės nuosavybės teisę. Jeigu vienas šių valdytojų yra nesąžiningas, tikrajam savininkui išlieka nuosavybės teisė į to valdytojo bendrosios dalinės nuosavybės dalį. Lietuvos CK normų analizė leidžia daryti išvadą, kad tokia taisyklė būtų taikoma ir Lietuvoje. Valdymas kaip savo Vokietijoje yra

²⁸ Prütting H. BGB: Kommentar. Neuwied: Luchterhand, 2006.

²⁹ *Ibid*, Wieling H. J. Sachenrecht. Berlin, Heidelberg: Springer-Verlag, 2007. P. 52.

preziuruojamas, – asmuo, norintis įgyti nuosavybės teisę į daiktą įgyjamą senatimi, turi įrodyti tik patį valdymo faktą. Tuo tarpu Lietuvoje valdymas kaip savo turi būti įrodomas.

2.2.2 Sąžiningo valdymo reikalavimas

Antroji sąlyga, numatyta tiek Lietuvos, tiek Vokietijos CK, – valdytojo sąžiningumas (vok. *guter Glaube*). Vokietijoje nesažiningu (vok. *nicht gutgläubig*) įgijėju laikomas tas, kuris įgydamas valdymą žino arba dėl didelio neatsargumo nežino, kad jis netampa savininku, arba tas, kuris tai sužino vėliau. Asmeniui, siekiančiam įgyti nuosavybės teisę įgyjamą senatimi, nustatyta apdairumo pareiga (patikrinti viešųjų registrų duomenis ir pan.), kurios jis prasidedant įgyjamosios senaties terminui negali pažeisti dėl didelio neatsargumo. Įgyjamosios senaties terminui prasidėjus, pareigos tikrinti viešųjų registrų duomenis valdytojas nebeturi, ir aplinkybė, kad valdytojas dėl didelio neatsargumo nežino, jog jis netapo savininku, nebeturi reikšmės. Įgyjamosios senaties galimybę naikina tik pats žinojimas, jog jis nėra savininkas. Šios įstatymo nuostatos negalima apeiti žinojimui prilyginant itin didelį neatsargumą. Pavyzdžiui, doktrinoje kritikuojamas Vokietijos Aukščiausiojo Teismo sprendimas, kuriame teismas išaiškino, kad jeigu asmuo nežino, jog jis neturi teisės, nors konkrečioje situacijoje kiekvienas vidutiniškai atidus žmogus negalėtų to nežinoti, jis laikomas nesažiningu. Doktrinoje manoma, kad valdytojui turėtų būti suteikiama galimybė net ir tokiu atveju įrodyti savo sąžiningumą³⁰.

Lietuvos CK 4.70 straipsnio pirmoji dalis nustato, jog asmuo, įgyjantis daiktą nuosavybėn įgyjamą senatimi, turi būti ne tik sąžiningas to daikto įgijėjas, t. y. užvaldydamas daiktą turėjo būti pagrįstai įsitikinęs, kad niekas neturi daugiau už jį teisių į užvaldomą daiktą, bet taip pat jis privalo išlikti sąžiningas valdytojas visą įgyjamosios senaties laiką ir net įgydamas daiktą nuosavybėn įgyjamą senatimi neturi žinoti apie kliūtis, trukdančias įgyti jam tą daiktą nuosavybėn, jeigu tokių kliūčių būtų. Nesažiningo valdymo atsiradimu laikomas valdymo atsiradimas, kai daiktą valdantis asmuo žinojo arba privalėjo žinoti, kad jis neturi teisės tapti to daikto valdytoju arba kad kitas asmuo turi daugiau teisių į jo užvaldomą daiktą. Formuluoant „žinojo arba turėjo žinoti“ (t. y. tyčia ar dėl didelio neatsargumo neišsiaiškino svarbių aplinkybių) vartojama kalbant tik apie nesažiningo

³⁰ *Wieling* H. J. Sachenrecht – Sachen, Besitz und Rechte an beweglichen Sachen. Berlin, Heidelberg: Springer-Verlag, 1990. P. 409.

valdymo *atsiradimą*, tą pačią reikšmę reikėtų suteikti ir formuluotei „pagrįstai įsitikinęs“, kadangi ji taip pat vartojama kalbant apie daikto užvaldymo momentą. Tuo tarpu daikto įgijimo nuosavybės įgyjamąją senatimi momentu asmuo pagal Lietuvos CK tiesiog *neturi žinoti* apie kliūtis. Taigi, manytina, jog Lietuvoje, kaip ir Vokietijoje, po to, kai įgyjamosios senaties terminas jau pradėjo eiti, iš asmens neturėtų būti reikalaujama nuolat tikrinti viešųjų registrų duomenis.

Kalbant apie sąžiningumo reikalavimą, gali kilti klausimas, ar valdytojas privalo būti sąžiningas tik visą įgyjamosios senaties terminą, ar visą laiką iki pat nuosavybės teisės įgijimo įgyjamąją senatimi (juk dažnai iki valdytojo kreipimosi į teismą dėl nuosavybės teisės įgijimo įgyjamąją senatimi fakto nustatymo daiktas būna valdomas daug ilgiau nei nustatytasis įgyjamosios senaties terminas). Vokietijoje šis klausimas ne tiek aktualus, kadangi dėl nuosavybės teisės įgijimo įgyjamąją senatimi į teismą kreiptis nereikia, – asmuo nuosavybės teisę į daiktą įgyja automatiškai, vos tik suėjus įgyjamosios senaties terminui, taigi, ir sąžiningas jis privalo būti tik tą įgyjamosios senaties terminą. Tuo tarpu Lietuvoje, manytina, valdytojo sąžiningumo reikalaujama ne tik tiek laiko, kiek trunka įgyjamosios senaties terminas, bet ir po jo suėjimo iki pat nuosavybės teisės įgijimo įgyjamąją senatimi. Taip spręsti galima iš Lietuvos CK 4.68 straipsnio pirmosios dalies, kurioje nustatoma, jog asmuo, sąžiningai įgijęs daiktą bei sąžiningai valdęs jį *ne mažiau kaip* dešimt ar atitinkamai trejus metus, įgyja nuosavybės teisę į tą daiktą. Žodžiai „sąžiningai valdęs ne mažiau kaip“ leidžia teigti, jog ir laikotarpiu po to, kai suėjo dešimt ar treji metai nuo valdymo pradžios, daiktas turi būti valdomas sąžiningai. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas taip pat yra išaiškinęs, kad valdytojas privalo būti sąžiningas viso valdymo metu iki pat kreipimosi į teismą dėl nuosavybės teisės jam pripažinimo³¹. Tačiau tokiu atveju kyla klausimas, ar iš valdytojo reikalaujama sąžiningumo laikotarpiu po to, kai jis kreipėsi į teismą, iki tol, kol teismas priėmė sprendimą. Manytina, kad valdytojas privalo išlikti sąžiningas ir šiuo laikotarpiu. Tokią nuomonę patvirtina ir Lietuvos CK 4.70 straipsnio pirmosios dalies nuostata, kad valdytojas privalo išlikti sąžiningu visą įgyjamosios senaties laiką ir *net įgydamas daiktą nuosavybės įgyjamąją senatimi neturi žinoti* apie kliūtis, trukdančias įgyti jam tą daiktą nuosavybės, jeigu tokių kliūčių būtų. Taigi, sužinojimas apie tai, kad kiti asmenys į daiktą turi daugiau teisių, nekenkia tik po to, kai įsigalioja teismo sprendimas,

³¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. birželio 19 d. nutartis c. b. *Kauno miesto savivaldybė v. E. M., G. S.*, Nr. 3K-3-414/2006, kat. 30.8.

kuriuo patvirtinamas nuosavybės teisės į daiktą įgijimo įgyjamą senatimi faktas, ir teisinė padėtis galutinai sureguliuojama.

Tiek Lietuvos, tiek Vokietijos CK įgyjamą senaties termino pradžią sieja tik su valdymo įgijimo momentu, – Lietuvos CK nustatyta, jog asmuo, įgyjantis daiktą nuosavybėn įgyjamą senatimi turi būti sąžiningas to daikto įgijėjas, t. y. užvaldydamas daiktą turi būti pagrįstai įsitikinęs, kad niekas neturi daugiau už jį teisių į užvaldomą daiktą, Vokietijos CK – kad įgyjamoji senatis negalima, jeigu įgijėjas užvaldydamas daiktą buvo nesąžiningas. Tačiau tai tik vienas įgyjamą senaties termino eigos prasidėjimo atveju, – pavyzdžiui, gali būti, kad nesąžiningas valdytojas vėliau tampa sąžiningu³², tokiu atveju įgyjamą senaties terminas turėtų būti pradedamas skaičiuoti nuo valdytojo tapimo sąžiningu momentu.

Nesąžiningas valdytojas įgyti daikto įgyjamą senatimi negali. Tokią nuostatą įtvirtina ir Lietuvos, ir Vokietijos CK. Tačiau toks reguliavimas lemia tam tikrą problemą, atsirandančią dėl įstatymų nustatyto senaties termino reikalavimams, kylantiems iš nuosavybės teisės. Vokietijoje šiems reikalavimams taikomas 30 metų senaties terminas, Lietuvoje – bendrasis dešimties metų ieškinio senaties terminas. Savininkui netekus teisės reikalauti grąžinti daiktą iš svetimo valdymo, o nesąžiningam valdytojui negalint įgyti nuosavybės teisės įgyjamą senatimi, nuosavybės teisė tampa beverte, „plika teise“ (lot. *nudum ius*). Vokietijos teisės doktrinoje yra siūlymų tokiais atvejais siekiant teisinio tikrumo įteisinti galimybę nuosavybės teisę įgyti ir nesąžiningam valdytojui³³. Tačiau toks pasiūlymas kritikuotinas, kadangi jis prieštarautų bendrajam teisės principui, jog iš neteisės teisės atsirasti negali. Be to, nuosavybės teisė gali vėl įgyti vertę, daiktą pradėjus valdyti sąžiningam trečiajam asmeniui.

Tiek Lietuvos, tiek Vokietijos CK įtvirtinta valdytojo sąžiningumo prezumpcija. Tai reiškia, kad įrodinėjimo pareigą turi asmuo, teigiantis, jog valdytojas yra nesąžiningas. Tuo tarpu atvejai, kai valdymo teisė įgyjama per atstovą, reguliuojami skirtingai. Lietuvoje sąžiningumo reikalaujama ir iš atstovo, ir iš atstovaujamojo, o Vokietijoje svarbus būtent asmens, kurio naudai eina įgyjamą senaties terminas, sąžiningumas. Pavyzdžiui,

³² Pavyzdžiui, iš pradžių nesąžiningai užvaldęs daiktą asmuo vėliau sudaro negaliojančią daikto perleidimo sutartį su savininku; arba sudaroma daikto perleidimo sutartis su trečiuoju asmeniu, kurį valdytojas, nebūdamas nepateisinamai aplaidus, laiko tikroju savininku.

³³ *Wieling* H. J. *Sachenrecht – Sachen, Besitz und Rechte an beweglichen Sachen*. Berlin, Heidelberg: Springer-Verlag, 1990. P. 408.

netiesioginio valdymo atveju reikšmingas būtų netiesioginio valdytojo, o ne asmens, valdančio daiktą jo vardu, sąžiningumas ar nesąžiningumas. Taip pat nuosavybės teisę įgyjamąja senatimi įgyjant neveiksniam ar ribotai veiksniam asmeniui, svarbus būtent jo paties, o ne jo įstatyminio atstovo sąžiningumas. Manytina, kad nei viena šių pozicijų nėra savaimė neteisinga, abi jos yra pagrįstos ir gali egzistuoti. Tiesiog Lietuvoje daugiau reikšmės teikiama pačiam sąžiningumui, kaip objektyviai kategorijai, siekiama, kad teisiniame santykiyje sąžiningumo prasme nebūtų jokių trūkumų. Tuo tarpu Vokietijoje labiau orientuojamasi į asmenį ir jo teisėtus lūkesčius, laikoma, kad jis, pats būdamas sąžiningu, neturi nukentėti dėl kito asmens nesąžiningumo.

Kalbant apie sąžiningumo reikalavimą reikėtų pažymėti, kad Lietuvos CK nustato, jog valdymas turi būti dar ir **teisėtas**. Pagal Lietuvos CK 4.23 straipsnio antrąją dalį teisėtu laikomas daikto valdymas, įgytas tais pačiais pagrindais kaip ir nuosavybės teisė. Neteisėtu laikomas per prievartą, slaptai ar kitaip pažeidžiant teisės aktus įgyto daikto valdymas. Pavyzdžiui, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra išaiškinęs, kad pagal CK 4.69 straipsnio antrąją dalį įgyjamąja senatimi negali būti įgyjama nuosavybės teisė į valstybei ar savivaldybei priklausančius daiktus, todėl asmuo negali tokio daikto teisėtai valdyti kaip savo³⁴. Kaip ir valdytojo sąžiningumas, valdymo teisėtumas preziumuojamas. Tai numatyta Civilinio kodekso 4.23 straipsnio antrojoje dalyje, – daikto valdymas laikomas teisėtu, kol neįrodyta priešingai. Ši prezumpcija reikšminga, kai kyla ginčas tarp valdytojų ir reikia nustatyti, kodėl vienas asmuo turi daugiau teisių už kitus, kaip tas valdymas atsirado. Ginamas tas, kuris įrodo, jog jo valdymas yra teisėtas. Jei to įrodyti nesugeba nei vienas iš jų, suveikia teisėtumo prezumpcija, – valdytoju pripažįstamas tas, kuris daiktą valdyti pradėjo anksčiausiai (CK 4.36 str.).

Tuo tarpu Vokietijos CK nėra įtvirtintas valdymo teisėtumo reikalavimas, t. y. nereikalaujama, kad daikto valdymas būtų įgytas tais pačiais pagrindais kaip ir nuosavybės teisė. Anot profesoriaus D. Krimphovo, tokio reikalavimo nebuvimas yra visiškai pagrįstas jau vien dėl to, kad sutartis Vokietijos daiktinės teisės sistemoje nevaicina esminio vaidmens perleidžiant nuosavybės teisę pagal sandorį³⁵. Klausimas dėl valdymo teisėtumo čia

³⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. lapkričio 13 d. nutartis c. b. *UAB „Stoties turgus“ v. Kauno apskrities viršininko administracija ir kt.*, Nr. 3K-3-586/2006, kat. 30.8.

³⁵ Taip yra dėl to, kad Vokietijoje, kalbant apie nuosavybės teisės perleidimą, taikomas abstrakcijos principas, išskaidantis sandorį į kelias teisiškai visiškai savarankiškas dalis – prievolinius (vok. *Verpflichtungsgeschäft*) ir daiktinius (vok. *Verfügungsgeschäft*) sandorius. Pagal šį principą daiktiniai disponavimo daiktu sandoriai (pvz.,

praktiškai išsprendžiamas aiškinantis, ar valdytojas buvo sąžiningas. Kaip minėta, Vokietijoje nesąžiningu įgijėju laikomas tas, kuris įgydamas valdymą žino arba dėl didelio neatsargumo nežino, kad jis netampa savininku, arba tas, kuris tai sužino vėliau. Sunku įsivaizduoti atvejį, kai asmuo pagrįstai ir sąžiningai galėtų manyti tapęs savininku, nors valdymą įgijo kitokiu pagrindu nei galėtų būti įgyjama nuosavybės teisė.

2.2.3 Įgyjamosios senaties terminas

Trečioji sąlyga – įgyjamosios senaties terminas. Lietuvoje jis nustatytas 3 metų kilnojamiesiems ir 10 metų nekilnojamiesiems daiktams. Vokietijoje valdytojas tam, kad įgytų nuosavybės teisę į kilnojamąjį daiktą įgyjamąja senatimi, turi išvaldyti jį kaip savą 10 metų. Kaip jau minėta, Vokietijos CK nuostatos dėl nekilnojamųjų daiktų įgyjamosios senaties bus nagrinėjamos darbo 2.4 skyriuje.

Tiek Lietuvoje, tiek Vokietijoje įgyjamosios senaties terminams nėra nustatyta specialių jų skaičiavimo taisyklių. Įgyjamosios senaties terminai skaičiuojami pagal bendrąsias terminų skaičiavimo taisykles, kurios abiejose valstybėse taip pat yra panašios: terminas prasideda rytojaus dieną po tos kalendorinės datos arba įvykio, kuriais apibrėžta termino pradžia; metais skaičiuojamas terminas pasibaigia atitinkamą paskutinių termino metų mėnesį ir dieną. Įdomu pažymėti, jog Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra išaiškinęs, kad, remiantis teisingumo ir proporcingumo principais (Lietuvos CK 1.5 straipsnis), iki dešimties metų trukmės trūkstant keletui dienų, tai galėtų būti pripažinta pakankamos trukmės terminu nustatant nuosavybės teisės įgijimo pagal įgyjamąją senatį faktą³⁶.

Vokietijoje valdytojui pakanka įrodyti daikto valdymą įgyjamosios senaties termino pradžioje ir pabaigoje, kad galėtų nuginčijama prezumpcija, jog valdymas buvo nepertraukiamas visą įgyjamosios senaties terminą. Lietuvos CK tokios prezumpcijos neįtvirtina. Be to, Lietuvoje pabrėžiama, kad valdymas visą įgyjamosios senaties terminą turi būti **nepertaukiamas**. Šis reikalavimas formuluojamas kaip atskira sąlyga, kurios turi būti patenkintos tam, kad būtų galima įgyti nuosavybės teisę įgyjamąja senatimi, viseto dalis.

perkamo daikto bei pinigų perdavimas (tai, beje, du atskiri daiktiniai sandoriai)) lieka galioti ir tada, kai prievolinis sandoris (pvz., pirkimo – pardavimo sutartis) pripažįstamas negaliojančiu.

³⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. kovo 15 d. nutartis c. b. pagal pareiškėjos S. U. pareiškimą, Nr. 3K-3-113/2010, kat. 30.8.

Pagal Lietuvos CK 4.71 straipsnio pirmąją dalį daikto valdymas laikomas nepertraukiamu, kai asmuo daiktą nepertraukiamai valdė nuo valdymo teisės į daiktą įgijimo iki nuosavybės teisės į tą daiktą įgijimo įgyjamą senatimi. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra išaiškinęs, kad nepertraukiamas valdymas ne visada reiškia nepertraukiamą valdomo daikto naudojimą pagal paskirtį. Svarbu daiktą valdyti taip, kad būtų aišku, jog asmens valdymas tęsiasi, t.y. jis neatsisakė daikto valdymo³⁷. Nors Vokietijos CK nepertraukiamo valdymo reikalavimas tiesiogiai neįtvirtintas, tačiau loginė normų analizė leidžia jį numanyti. Pavyzdžiui, Vokietijos CK 940 str. pirmoji dalis nustato, kad, praradus valdymą kaip savo, įgyjamoji senatis nutrūksta. Terminui nutrūkus, jo pratęsti nebegalima, terminas gali tik vėl prasidėti iš naujo. Taigi iš esmės Vokietijos CK taip pat yra įtvirtintas valdymo nepertraukiamumo reikalavimas.

Vokietijoje valdymui perėjus iš vieno asmens kitam dėl teisių perėmimo, jų valdymo laikai skaičiuojami kartu. Romėnų ir Bendroji teisė skyrė paveldėtojo *successio in possessionem* (valdymo perėmimas) ir teisių perėmėjo *accessio possessionis* (įgyjamosios senaties termino įskaitymas). *Successio* atveju paveldėtojas pratęsdavo palikėjo valdymą, tarsi valdytojo pasikeitimas nebūtų įvykęs. Paveldėtojo atžvilgiu įgyjamosios senaties terminas tęsdavosi net ir tada, kai jis buvo nesąžiningas. Tuo tarpu *accessio possessionis* reiškę, jog teisių perėmėjo atžvilgiu prasideda nauja įgyjamoji senatis, todėl turi būti išpildytos visos keliamos sąlygos (sąžiningumas ir kt.), o įgyjamosios senaties terminas tiesiog sutrumpinamas tokiu laikotarpiu, kiek daiktą jau buvo išvaldęs teisės perleidėjas. Rengiant dabartinio Vokietijos CK projektus, jau buvo kalbama tik apie *accessio*, ir paveldėtojo *successio in possessionem* nebuvo įtvirtintas. Taigi ir paveldėtojo atžvilgiu prasideda nauja įgyjamoji senatis, kurios prasidėjimui kenkia ne tik žinojimas, jog daiktas jam nepriklauso, bet ir to nežinojimas dėl didelio neatsargumo. Lietuvoje taip pat pripažįstamas tik *accessio possessionis*: pagal Lietuvos CK 4.71 straipsnio antrojoje dalyje įtvirtintą taisyklę tam, kad valdymui perėjus vienam iš kito keliems asmenims jų valdymo laikas būtų skaičiuojamas kartu, reikalaujama, kad kiekvieno iš jų valdymas atitiktų visus Lietuvos CK 4.68 straipsnyje nustatytus reikalavimus.

Vokietijos doktrinoje teigiama, kad jeigu palikėjas valdė daiktą kaip svetimą, įgyjamoji senatis paveldėtojo atžvilgiu gali prasidėti tik nuo tada, kai jis sužino apie

³⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2007 m. spalio 2 d. nutartis c. b. pagal A. S. *pareiškimą*, bylos Nr. 3K-3-363/2007, kat. 30.8; 114.11.

palikimą, – iki tol jis nevaldo daikto kaip savo. Tuo tarpu, jei palikėjas daiktą valdė kaip savo, nors ir buvo nesąžiningas, įgyjamosios senaties terminas sąžiningam paveldėtojui gali prasidėti nuo palikimo atsiradimo momento³⁸. Jei palikėjas valdė daiktą, siekdamas įgyti jį nuosavybėn įgyjamąja senatimi, nuo palikimo atsiradimo momento įgyjamosios senaties terminas eina toliau jau paveldėtojo (kol jis sąžiningas) atžvilgiu. Taigi tokiu atveju paveldėtojas gali įgyti nuosavybės teisę į daiktą įgyjamąja senatimi net ir nežinodamas apie palikimą ar net daikto egzistavimą³⁹. Jei paveldėtojas sužino apie paveldėto daikto buvimą ir dėl didelio neatsargumo nepastebi, jog daiktas jam nepriklauso, jis laikomas nesąžiningu. Kaip minėta aukščiau, įgyjamosios senaties terminui prasidėjus, reikšmingas jau tik pats žinojimas ar nežinojimas, jog daiktas jam nepriklauso. Manytina, kad aptartas taisyklės prireikus būtų galima pritaikyti ir Lietuvoje. Lietuvos CK nustatoma, kad, reikalavimus atitinkančiam valdymui perėjus iš vieno asmens kitam, kartu skaičiuojamas jų *valdymo laikas*. Lietuvos CK 4.25 straipsnio pirmojoje dalyje numatyta, kad valdymas gali atsirasti ir paveldint valdymo teisę, o trečiojoje – kad užvaldyti daiktą asmuo gali ir nesant tiesioginio ar netiesioginio fizinio kontakto tarp jo ir daikto. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra išaiškinęs, kad „įpėdinis, priėmęs palikimą, teises į jį įgyja nuo jo atsiradimo dienos, o ne nuo jo priėmimo dienos. Palikimo priėmimo sandoris turi grįžtamąjį poveikį, taigi visų turtinių santykių atveju mirusio fizinio asmens teisių ir pareigų subjektu tampa įpėdinis“⁴⁰. Taigi, ir Lietuvoje tais atvejais, kai palikėjas valdė daiktą, siekdamas įgyti jį nuosavybėn įgyjamąja senatimi, turėtų būti laikoma, kad sąžiningo paveldėtojo, priėmusio palikimą, valdymo laikas prasidėjo nuo palikimo atsiradimo momento. Tiesa, Lietuvoje nebūtų įmanomas atvejis, kai paveldėtojas įgyja nuosavybės teisę į daiktą įgyjamąja senatimi nežinodamas apie palikimą ar net daikto egzistavimą, kadangi Lietuvoje nuosavybės teisės įgijimo pagal įgyjamąją senatį faktas turi būti nustatomas teismo tvarka. Teismui konstatavus, jog yra išpildytos visos Lietuvos CK 4.68 – 4.71 straipsniuose nustatytos sąlygos, valdymo teisė transformuojasi į nuosavybės teisę, t. y. pareiškėjas įgyja nuosavybės teisę į daiktą nuo teismo sprendime nurodytos įgyjamosios senaties termino suėjimo dienos. Tuo tarpu Vokietijoje laikoma, kad

³⁸ Bendroji teisė tai reguliavo kitaip: jei palikėjas buvo nesąžiningas, net ir sąžiningas paveldėtojas niekada negalėjo įgyti nuosavybės teisės į daiktą įgyjamąja senatimi.

³⁹ *Wieling* H. J. *Sachenrecht – Sachen, Besitz und Rechte an beweglichen Sachen*. Berlin, Heidelberg: Springer-Verlag, 1990. P. 414.

⁴⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. balandžio 3 d. nutartis c. b. *A. E. Ž. v. V. A. Ž.*, Nr. 3K-3-151/2009, kat. 34.1; 34.5; 43.2; 44.8.

suėjus įgyjamąsios senaties terminui asmuo nuosavybės teisę į kilnojamąjį daiktą įgyjamąja senatimi įgyja automatiškai, teismo sprendimas nėra reikalingas.

Taip pat Vokietijoje galioja taisyklė, kad į paveldėtojo įgyjamąsios senaties terminą įskaičiuojamas ir laikotarpis, kuriuo daiktą valdė asmuo, neteisėtai priėmęs palikimą. Šis asmuo turi būti sąžiningas ta prasme, jog jis turi būti įsitikinęs, kad daiktas įeina į palikimą, tai yra, kad palikėjas buvo to daikto savininkas. Tačiau nebūtina, jog jis sąžiningai laikytų save tikruoju paveldėtoju. Be abejo, tokia taisyklė yra palanki tikrajam paveldėtojui, tačiau abejotina, ar ji prireikus būtų taikoma ir Lietuvoje. Kaip minėta, Lietuvoje didesne siekiamybe laikoma tai, kad teisiniame santykiyje sąžiningumo prasme nebūtų jokių trūkumų (pavyzdžiui, sąžiningumo reikalaujama tiek iš valdytojo, tiek iš jo atstovo), tad tikėtina, kad teismas šiuo atveju taip pat tikrintų, ar neteisėtai priėmusio palikimą asmens valdymas atitiko visus Lietuvos CK 4.68 – 4.71 straipsnių reikalavimus. Tuo atveju, kai šis asmuo sąžiningai savęs nelaikė tikruoju paveldėtoju, būtų nustatyti teisėtumo ir sąžiningumo trūkumai ir įgyjamoji senatis nelaikoma prasidėjusia. Įgyjamąsios senaties terminas pradėtų eiti tik nuo tada, kai daiktą valdyti pradėtų tikrasis paveldėtojas. Tuo tarpu Vokietijoje labiau orientuojamasi į asmenį ir jo teisėtus lūkesčius, laikoma, kad jis, pats būdamas sąžiningu, neturi nukentėti dėl kito asmens nesąžiningumo. Vis dėlto, manytina, kad tuo atveju, kai palikėjas valdė daiktą, siekdamas įgyti jį nuosavybėn įgyjamąja senatimi, sąžiningo paveldėtojo, priėmusio palikimą, valdymo laikas turėtų būti laikomas prasidėjusiu nuo palikimo atsiradimo momento ir Lietuvoje, nors prieš tai kurį laiką turtą būtų valdęs neteisėtai palikimą priėmęs asmuo.

Vokietijoje asmuo, neteisėtai priėmęs palikimą, negali remtis įgyjamąja senatimi paveldėtojo atžvilgiu tol, kol galioja palikimo priėmimo terminas (vok. *Erbschaftsanspruch*) dėl daikto, kurį jis valdo kaip priklausantį palikimui. Palikimo priėmimo terminas kilnojamiesiems daiktams yra 30 metų, taigi Vokietijos CK 2026 straipsnis užkerta kelią tam, kad asmuo, neteisėtai priėmęs palikimą, jau po dešimties metų įgytų nuosavybės teisę įgyjamąja senatimi⁴¹. Lietuvoje tokia situacija būtų neįmanoma, kadangi, kaip minėta, nuosavybės teisės įgijimo pagal įgyjamąją senatį faktas turi būti nustatomas teismo tvarka. Neteisėtai priėmęs palikimą asmuo niekada neįgytų nuosavybės teisės įgyjamąja senatimi, kadangi jam tiesiog nebūtų poreikio kreiptis į teismą, – juk nuosavybės teisę jis jau (tariamai)

⁴¹ Cit. op. 26.

įgijo paveldėdamas. Atsiradus tikrajam paveldėtojui, teismas, įvertinęs situaciją, spęstų pastarojo naudai.

Tiek Lietuvos, tiek Vokietijos CK nustato, kad įgyjamosios senaties terminas neprasideda arba jo eiga sustabdoma tol, kol daikto, kuriam skaičiuojamas įgyjamosios senaties terminas, savininkas neturi teisinės galimybės įgyvendinti savo teisių į daiktą. Kai kliūtys pašalinamos, įgyjamosios senaties terminas atitinkamai prasideda arba tęsiasi.

Įgyjamosios senaties termino eiga nutrūksta, kai asmuo, kurio naudai tas terminas eina, praranda daikto valdymą. Šiuo atveju neturi reikšmės, ar valdymas prarandamas savanoriškai ar be valdytojo valios. Valdymas prarandamas, pavyzdžiui, kai daiktas iš valdytojo pagrobiamas, kai jis atsisako daikto (palieka jį likimo valiai), kai pradeda valdyti jį kaip svetimą. Prarandamas gali būti ir netiesioginis valdymas, pavyzdžiui, kai nuomininkas pasisavina daiktą. Tačiau nelaikoma, kad valdymas prarastas, jei jis iš tiesioginio tampa netiesioginiu ir atvirkščiai. Įgyjamosios senaties terminui nutrūkus, praėjęs laikas į naują terminą neįskaičiuojamas, ir, priešingai nei termino sustabdymo atveju, išnykus kliūčiai įgyjamosios senaties terminas nesitęsia toliau. Jis gali tik vėl prasidėti iš naujo, jei yra visos tam reikalingos sąlygos (sąžiningumas ir kt.). Įgyjamosios senaties termino eiga nutrūksta ir valdytojui tapus nesąžiningu, tai yra bet kada nuo įgyjamosios senaties termino pradžios sužinojus, jog jis netapo daikto savininku. Jei valdytojas vėl tampa sąžiningu, gali prasidėti naujas įgyjamosios senaties terminas. Taip pat įgyjamosios senaties terminas nutrūksta, kai daikto savininkas tiesioginiam ar netiesioginiam valdytojui pareiškia iš nuosavybės teisės kylantį reikalavimą⁴².

Vokietijos CK 940 straipsnio antroje dalyje nustatyta, kad tuo atveju, kai asmuo, siekiantis įgyti nuosavybės teisę įgyjamąja senatimi, daikto tiesioginį ar netiesioginį valdymą prarado ne savo valia, nelaikoma, kad įgyjamosios senaties terminas nutrūko, jei jis per metus valdymą susigrąžina ar per šį laikotarpį paduoda ieškinio pareiškimą dėl valdymo susigrąžinimo. Panašią taisyklę numato ir Lietuvos CK 4.71 straipsnio trečioji dalis. Tam, kad būtų taikoma ši nuostata, svarbus valdymo praradimas ne savo valia. Jeigu valdytojas daikto valdymą perleido sutartiniu būdu ir vėliau sandorį nuginkčijo dėl suklydimo, apgaulės ar grasinimo, įgyjamosios senaties termino eiga nenutrūksta, ir tarpinio valdytojo valdymo

⁴² Jei asmuo, kurio naudai eina įgyjamosios senaties terminas, yra tik netiesioginis valdytojas, daikto savininkas gali pasirinkti, ar ieškinį reikšti tiesioginiam valdytojui, ar asmeniui, kuris siekia įgyti nuosavybės teisę į daiktą įgyjamąja senatimi. Tai priklausys nuo to, kokį savo teisių gynimo būdą savininkas rinksis: daiktinį ar prievolinį. Pavyzdžiui, vindikacinį ieškinį jis galėtų reikšti tik tiesioginiam daikto valdytojui.

laikas įskaičiuojamas į pradinio valdytojo įgyjamosios senaties terminą. Tačiau jei valdytojas daikto atsisakė (paliko jį likimo valiai), įgyjamosios senaties terminas nutrūksta. Jei jis daikto atsisakė dėl suklydimo, apgaulės ar grasinimo, tokio valdymo atsisakymo nuginčyti nebegalima, kadangi tai ne sandoris. Tačiau vis dėlto ir šiuo atveju turėtų būti galima taikyti aptariamą taisyklę, kadangi valdytojo valia, lėmusi valdymo atsisakymą, nebuvo be trūkumų, ir tai gali būti prilyginama nesavanoriškam valdymo atsisakymui.

Aukščiau minėtoje įstatymo normoje nustatytas metų terminas skaičiuojamas pagal bendrąsias terminų skaičiavimo taisykles. Per šį terminą valdytojas turi arba susigrąžinti valdymą, arba paduoti dėl to ieškinio pareiškimą. Įdomu panagrinėti, ką reiškia abiejuose nagrinėjamuose įstatymuose vartojama formuluotė „susigrąžina valdymą“, – ar ji apima ir valdymo susigrąžinimą neteisėtu būdu, t. y. pasinaudojus savigyna. Lietuvos CK 4.34 straipsnis įtvirtina, kad kiekvienas valdytojas turi teisę ginti esamą valdymą ir atnaujinti atimtą valdymą. Lietuvos CK 4.35 straipsnio antrojoje dalyje numatyta, kad valdymo pažeidimu nelaikomi veiksmai, formaliai atitinkantys šio straipsnio pirmojoje dalyje nurodytus valdymo pažeidimo požymius, jeigu asmuo, nurodytas kaip valdymo pažeidėjas, įrodo, kad būtent iš jo ir neteisėtai atsirado pareiškėjo valdymas. Nustatant tokią taisyklę siekiama apginti teisėto valdytojo ar savininko, kurio valdymą pirmiausia pažeidė ieškovas, interesus, t. y. ši norma svarbi situacijose, kai valdymą savavališkai atsiima atsakovas, iš kurio ieškovas prieš tai pats neteisėtai atėmė valdymą. Pavyzdžiui, iš teisėto valdytojo pavagiama žoliapjovė. Po kelių dienų valdytojas pamato savo žoliapjovę, stovinčią vagies kieme, prieina ir pasiima. Vagis kreipiasi į teismą su posesoriniu ieškiniu, prašydamas žoliapjovę grąžinti jam, nes paskutinis valdytojas buvo jis, o buvęs valdytojas, be jo leidimo savavališkai atsiėmęs žoliapjovę, pažeidė jo valdymą. Tam, kad būtų patenkintas posesorinis ieškinys, tereikia įrodyti valdymo faktą bei valdymo pažeidimo faktą, teismas nesiaiškina nei atsakovo teisės į daiktą, nei jo geros valios (Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso (toliau – CPK)⁴³ 422 str. 1 d.), tad teismas lyg ir turėtų patenkinti vagies ieškinį. Todėl Lietuvos CK ir įtvirtina galimybę posesoriniame procese panaudoti atsikirtimą, kad ieškovo valdymas buvo įgytas iš atsakovo neteisėtai. Taip savininko arba bet kokio teisėto valdytojo interesai ginami labiau už vagies – valdytojo interesus.

⁴³ Valstybės žinios. 2002, Nr. 36-1340.f

Tuo tarpu Lietuvos CK 1.139 straipsnio pirmoji dalis numato, kad panaudoti savigyną ginant savo civilines teises leidžiama tik šiame kodekse numatytais atvejais. Tačiau straipsniai, reglamentuojantys valdymo gynimą (Lietuvos CK 4.34 – 4.36 str.), savigynos galimybės nenumato⁴⁴. Be to, Lietuvos CK 4.34 straipsnio antrojoje dalyje nustatyta, kad valdytojas savo valdymo gynimo bei nuostolių, kurie buvo padaryti dėl valdymo pažeidimo, atlyginimo gali reikalauti teismine tvarka, – apie savigynos galimybę nekalbama. Tačiau konkrečioje situacijoje, jeigu teisėtas valdytojas, praradęs valdymą, nesikreiptų į teismą, o pats imtųsi priemonių valdymui susigrąžinti, ir prieš jį būtų paduotas ieškinys, teisme jis galėtų pasinaudoti argumentu, jog prieš tai valdymą iš jo neteisėtai buvo atėmęs ieškovas. Tad faktiškai jis savivaliaudamas pasiektų savo tikslą – susigrąžintų prarastą valdymą, kadangi teismas ieškinį prieš jį turėtų atmesti. Čia reiktų pritarti dr. R. Norkaus ir S. Kairytės nuomonei, kurią jie išsako savo straipsnyje „Bylų dėl daikto valdymo pažeidimų nagrinėjimo ypatumai“: tai, kad įrodinėjimo pareiga tokiaame procese tenka atsakovui (būtent jis turi įrodyti, kad valdymas pirmiau neteisėtai buvo atimtas iš jo), prisideda prie ieškovo padėties palengvinimo ir stipresnio paskutinio valdymo gynimo. Galima teigti, kad įrodinėjimo pareiga savavališkai valdymą atsiėmusiam atsakovui yra bausmė už tai, kad jis nesikreipė posesorinės gynybos į teismą, o įgyvendino savo teisę pats. Manytume, kad tokios civilinės teisės normos sukūrimu siekta atkurti interesų pusiausvyrą. Viena vertus, privalu ginti paskutinio valdytojo interesus, tam ir skirtas posesorinis procesas. Kita vertus, negalima nepaisyti ir ankstesniojo valdytojo interesų, jei valdymas iš jo atimtas neteisėtai. Siekiant interesų pusiausvyros, pasirinktas toks tarpinis reglamentavimo būdas. Taip civilinio proceso ir civilinės teisės sąveika pasiektas subalansuotas ir interesų pusiausvyrą išlaikantis teisinis valdymo gynimo civiliniame procese reglamentavimas⁴⁵.

⁴⁴ Pažymėtina, jog tai nereiškia, kad galiojantys Lietuvos įstatymai draudžia valdytojui ginti jo valdomą daiktą nuo neteisėto kėsینimosi. Tačiau Lietuvos CK 6.253 straipsnio septintoji dalis būtinąją gintį leidžia tik tais atvejais, kai pavojingas neteisėtas kėsینimasis yra pradėtas arba tiesiogiai gresiantis. Taigi būtinoji gintis negalima, kai kėsینimasis jau pasibaigęs (daikto valdymas prarastas). Tuo tarpu Vokietijos CK įtvirtintas 859 straipsnis, skirtas būtent valdymo gynimui būtinąsias ginties būdu. Šio straipsnio pirmojoje dalyje nustatoma, kad valdytojas turi teisę jėga gintis nuo neteisėto valdymo teisės pažeidimo ar atėmimo. Tačiau jeigu daiktas iš valdytojo jau paimtas, t. y. valdymas prarastas, jėga atsiimti prarastą valdymą valdytojas gali tik tais atvejais, kai valdymo pažeidėjas buvo užkluptas bedarantis valdymo pažeidimą (vok. *auf frischer Tat betroffener Täter*) ar iš karto po to susektas. Tačiau kai tik valdymo pažeidimas yra galutinai baigtas, t.y. pažeidėjas pats tampa daikto valdytoju, ankstesnis valdytojas nebeturi teisės savavališkai atsiimti prarastą daiktą, dar daugiau – jei ankstesnis valdytojas būtų užkluptas, jam savavališkai bandant atsiimti prarastą valdymą, pažeidėjas (dabartinis daikto valdytojas) pats galėtų pasinaudoti Vokietijos CK 859 straipsnio suteikiama savigynos teise!

⁴⁵ Norkus R., Kairytė S. Bylų dėl daikto valdymo pažeidimų nagrinėjimo ypatumai // Jurisprudencija: mokslo darbai. Nr. 5(83). 2006. P. 61.

Taigi, manytina, kad net jei valdytojas prarastą valdymą per metus susigražino savavališkai, įgyjamosios senaties terminas neturėtų nutrūkti. Tokios nuomonės laikomasi ir Vokietijos teisės doktrinoje⁴⁶. Nors Lietuvos CK tiesiogiai neįtvirtinta, jog tam, kad įgyjamosios senaties terminas nebūtų laikomas nutrūkusiu, pakanka, jog per nustatytą vienerių metų terminą būtų paduotas ieškinys teisme, kurį patenkinus valdymas vėliau bus sugražintas, tačiau vadovaujantis teisingumo, protingumo ir sąžiningumo principais tokioje situacijoje taip pat turėtų būti pripažinta, kad valdymas buvo susigražintas per metus, nors faktiškai tai įvyko vėliau. Nėra jokių pagrįstų priežasčių bausti valdytoją, kuris be savo valios prarado valdymą ir siekia jį susigražinti teisminiu keliu, nutraukiant jo naudai einantį įgyjamosios senaties terminą vien dėl to, kad teismo procesas vyko ilgiau nei metus. Toks Lietuvos CK 4.71 straipsnio trečiosios dalies aiškinimas tik paskatintų teisėtą valdytoją, kai tik tai įmanoma, bandyti susigražinti valdymą savavališkai, nesikreipiant į teismą ir tuo išvengiant ilgo teismo proceso.

Per nustatytą metų terminą paduotas ieškinys gali būti tiek petitorinis, tiek posesorinis, svarbu, kad jis būtų paduotas laikantis atitinkamai Lietuvos ar Vokietijos Civilinio proceso kodekso reikalavimų. Jei ieškinys patenkinamas ir asmuo, siekiantis įgyti nuosavybės teisę įgyjamąja senatimi, atgauna valdymą iš atsakovo ar jo teisių perėmėjo, įgyjamosios senaties terminas turėtų būti laikomas nenutrūkusiu nepriklausomai nuo to, ar atsakovas teismo sprendimą įvykdo savanoriškai, ar reikalingas priverstinis teismo sprendimo vykdymas.

Jeigu aukščiau aptartos sąlygos išpildomos, laikoma, kad valdymas bei įgyjamosios senaties terminas nebuvo nutrauktas; tarpinio valdytojo valdymo laikas įskaičiuojamas į pradinio valdytojo įgyjamosios senaties terminą. Jei per laikotarpį, kai asmuo, siekiantis įgyti nuosavybės teisę įgyjamąja senatimi, buvo praradęs valdymą, baigiasi įgyjamosios senaties terminas, reikėtų laikyti, kad daikto savininku jis tampa iš karto, vos tik atgavęs valdymą. Pagal tiek Lietuvoje, tiek Vokietijoje galiojančią bendrąją įrodinėjimo pareigos paskirstymo šalims taisyklę šalys turi įrodyti aplinkybes, kuriomis remiasi kaip savo reikalavimų bei atsikirtimų pagrindu. Ši taisyklė kilusi iš romėnų teisės, nustačiusios, jog įrodinėjimo našta tenka tam, kuris teigia, o ne tam, kuris neigia (lot. *onus probandi in cumbit ei qui affirmat*,

⁴⁶ Pavyzdžiui, *Wieling* H. J. *Sachenrecht – Sachen, Besitz und Rechte an beweglichen Sachen*. Berlin, Heidelberg: Springer-Verlag, 1990. P. 410–411 bei šio leidimo 41–oje išnašoje nurodomi autoriai.

non ei qui negat)⁴⁷. Taigi, valdymo praradimą įrodyti turi asmuo, kuris teigia, jog valdymas buvo prarastas, o valdytojui tenka Lietuvos CK 4.71 str. 3 d. ar atitinkamai Vokietijos CK 940 str. 2 d. nustatytų sąlygų (tai yra, kad valdymas buvo prarastas be jo valios ir per metus susigražintas arba paduotas ieškinio pareiškimas dėl valdymo gražinimo) įrodinėjimo pareiga.

Vokietijos teisės doktrinoje nesutariama dėl šio Vokietijos CK straipsnio galiojimo nuosavybės, kuri buvo įgyta per laikotarpį, kai asmuo, siekiantis įgyti nuosavybės teisę įgyjamąja senatimi, buvo praradęs valdymą, atžvilgiu. Vieni autoriai teigia, kad per laiką, kol daiktas nebuvo teisėto valdytojo valdžioje, sąžiningo trečiojo asmens įgytai nuosavybės teisei Vokietijos CK 940 str. 2 d. negalioja⁴⁸. Pavyzdžiui, ribotai veiksnus savininkas V pardavė paveikslą asmeniui A; praėjus 6 metams, A perdavė šį paveikslą irėminti R, o R pardavė jį sąžiningam trečiajam asmeniui S, iš kurio A per metus paveikslą atsiėmė. A nebegali įgyti nuosavybės teisės į paveikslą įgyjamąja senatimi S atžvilgiu, S nuosavybės teisė lieka galioti, ir jos atžvilgiu neturi reikšmės tai, kad pagal Vokietijos CK 940 str. 2 d. įgyjamosios senaties terminas galėjo tęstis A naudai V atžvilgiu. Tuo tarpu kiti autoriai teigia, jog asmens, siekiančio įgyti nuosavybės teisę įgyjamąja senatimi, teisinei pozicijai tai, kad per laiką, kol daiktas nebuvo jo valdžioje, buvo perleista nuosavybės teisė, reikšmės neturi⁴⁹. Šių autorių nuomone, atsižvelgiant į visų šalių interesus, būtų nepateisinama netaikyti Vokietijos CK 940 str. 2 d. ir laikyti įgyjamosios senaties terminą galutinai nutrūkusiu. Pavyzdžiui, jei saugotojas, kuriam valdytojas perdavė daiktą, perleido nuosavybės teisę į jį sąžiningam trečiajam asmeniui, o valdytojas atsiėmė daikto valdymą iš šio trečiojo asmens (įgijėjo), turėtų būti taikoma Vokietijos CK 940 str. 2 dalis. Lygiai taip pat valdytojo teisinė pozicija turėtų nesikeisti, jeigu jo valdymo metu tikrasis daikto savininkas perleistų trečiajam asmeniui reikalavimo teisę gražinti kito asmens (šiuo atveju valdytojo, t. y. asmens, kurio naudai eina įgyjamosios senaties terminas) valdomą daiktą.

Lietuvos CK 4.71 straipsnio trečiojoje dalyje nėra detalizuojama, iš ko valdytojas turi per metus susigražinti valdymą, kad jo naudai einantis įgyjamosios senaties terminas nebūtų laikomas nutrūkusiu. Tad vertinant šią normą iš pirmo žvilgsnio atrodytų, jog valdytojas valdymą gali susigražinti ir iš daiktą sąžiningai įgijusio trečiojo asmens, svarbu, kad tai

⁴⁷ Laužikas E., Mikelėnas V., Nekrošius V. Civilinio proceso teisė. I tomas. Vilnius: Justitia, 2003. P. 424.

⁴⁸ Westermann H. P., Gursky K. H., Eickmann D. Sachenrecht: ein Lehrbuch. Heidelberg: Müller, 1998. P. 418.

⁴⁹ Wieling H. J. Sachenrecht – Sachen, Besitz und Rechte an beweglichen Sachen. Berlin, Heidelberg: Springer-Verlag, 1990. P. 411.

įvyktų per nustatytą terminą – vienerius metus. Tačiau, kita vertus, Lietuvoje sąžiningam įgijėjui suteikiama gana plati jo nuosavybės teisės apsauga, jeigu daiktas iš asmens, neturėjusio teisės jo perleisti nuosavybėn, įgytas atlygintinai. Tokiu atveju savininkas teisę išreikalauti šį daiktą iš įgijėjo turi tik tuo atveju, kai daiktas yra savininko ar asmens, kuriam savininkas buvo perdavęs jį valdyti, pamestas, arba iš kurio nors jų pagrobtas arba kitaip be jų valios nustojo būti jų valdomas. Nors CK 4.96 straipsnyje, nustatančiame šią taisyklę, vartojamas tik žodis „savininkas“, reikėtų pritarti profesorius V. Mikelėno straipsnyje „Vindikacija ir jos taikymas“ išsakytai nuomonei, jog teisę pareikšti vindikacinį ieškinį pagal CK 4.95 straipsnį turi ir asmenys, nors ir nesantys savininkai, tačiau teisėtai valdantys turtą daiktinės teisės pagrindu⁵⁰. Tai reiškia, kad tokią teisę turi ir daikto valdytojas.

Svarbu nepamiršti, jog Lietuvos CK 4.71 straipsnio trečioji dalis nustato sąlygą, jog valdymas turi būti prarastas ne savo valia. Taigi, pripažintina, kad nors vindikacijos institutas tais atvejais, kai daiktas iš asmens, neturėjusio teisės jo perleisti nuosavybėn, įgytas neatlygintinai, leidžia valdytojui išreikalauti daiktą visais atvejais, neatsižvelgiant į tai, ar valdymas buvo prarastas su valdytojo valia ar be jos, Lietuvoje teisėtas valdytojas įgyjamosios senaties termino nutūkimo išvengti galėtų tik tada, kai jis daikto valdymą prarado prieš savo valią, t. y. daiktą pametė, daiktas iš jo buvo pagrobtas, išviliotas apgaule ir pan. Į tai, ar sąžiningas trečiasis asmuo daiktą iš asmens, neturėjusio teisės jo perleisti nuosavybėn, įgijo atlygintinai ar neatlygintinai, atsižvelgiama neturėtų būti⁵¹. Tais atvejais, kai valdytojas daikto valdymą prarado savo valia, pavyzdžiui, turtą išnuomojo, atidavė saugoti, perdavė kitam asmeniui patikėjimo teise ir pan., o šis asmuo daiktą atlygintinai perleido trečiajam asmeniui – sąžiningam įgijėjui, valdytojas iš šio sąžiningo įgijėjo daikto išreikalauti negali⁵². Tad aukščiau aprašytų pavyzdžių atvejais, kai valdytojas daiktą perdavė rėminti ar saugoti, Lietuvoje turėtų būti pripažinta, jog sąžiningo įgijėjo nuosavybės teisė išliktų. Tokia išvada paaiškinama tuo, kad valdytojui savo valia perdavus daiktą kitam asmeniui, tarp jų susiklosto tam tikri santykiai. Todėl valdytojas žino, kas pažeidė jo teisę, ir jo padėtis išieškant nuostolius yra geresnė nei sąžiningo įgijėjo⁵³. Tuo tarpu valdytojas,

⁵⁰ Mikelėnas V. Vindikacija ir jos taikymas // Justitia. Nr. 1 (55). 2005. P. 3.

⁵¹ Tiesa, iš neatlygintinai daiktą įgijusio sąžiningo įgijėjo teisėtas valdytojas, pasinaudodamas vindikacija, daiktą išsireikalauti galėtų, tačiau įgyjamosios senaties terminas vis tiek būtų laikomas nutrūkusiu ir pradedamas skaičiuoti iš naujo.

⁵² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 1998 m. rugsėjo 28 d. nutartis c. b. *Alytaus rajono apylinkės vyriausiasis prokuroras. v. UAB „Sverida“ ir kt.*, Nr. 3K-122/98, kat. 6.

⁵³ Mikelėnas V. Vindikacija ir jos taikymas // Justitia. Nr. 1 (55). 2005. P. 11.

praradęs valdymą prieš savo valią, gali ir nežinoti, kas jo daiktą pavogė ar kitaip neteisėtai užvaldė, todėl sąžiningo įgijėjo, žinančio asmenį, iš kurio įsigijo daiktą, padėtis yra geresnė, jis galės išieškoti nuostolius iš daiktą jam perleidusio asmens, o pirmumas bus teikiamas valdytojo teisių gynimui. Jam susigrąžinus valdymą ir įvykdžius kitas Lietuvos CK 4.71 straipsnio trečiojoje dalyje nustatytas sąlygas, bus laikoma, jog įgyjamosios senaties terminas nenutrūko.

2.2.4 Atviro valdymo sąlyga

Išanalizavus aukščiau šiame skyriuje aptartas sąlygas, galima teigti, kad iš esmės tiek Lietuvos, tiek Vokietijos CK valdymui kelia tuos pačius reikalavimus, nors jie ir formuluojami skirtingai. Pagrindinis skirtumas – Lietuvos CK nustatoma atviro valdymo sąlyga. Vokietijos CK nei tiesiogiai, nei netiesiogiai tokio reikalavimo neįtvirtina. Lietuvoje atviro valdymu laikomas valdymas, kai asmuo daiktą valdo kaip savą nesislapstydamas, ir kiti asmenys, jeigu jie iš tikrųjų turėtų ar manytų turintys daugiau teisių į tą daiktą, gali suprasti, kad daikto valdytojas siekia įgyti nuosavybės teisę į šį daiktą per įgyjamąją senatį, kad skaičiuojamas laikas, kad tai ne, sakykime, nuomininkas, kad jis yra įsitikinęs, jog niekas neturi daugiau teisių į jo valdomą daiktą už jį patį. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra išaiškinęs, kad Lietuvos CK 4.68 straipsnio pirmojoje dalyje nustatytas reikalavimas valdyti daiktą atvirai reiškia, kad po 2003 m. liepos 1 d. nekilnojamojo daikto valdymas turi būti įregistruotas viešajame registre nepriklausomai nuo to, kada šis valdymas prasidėjo – iki 2000 m. Lietuvos CK įsigaliojimo ar jam įsigaliojus. Daikto valdymo registracijos pagrindas yra teismo sprendimas, kuriuo patvirtintas daikto valdymo faktas (Lietuvos CPK 529 straipsnis). Buvo suformuluota taisyklė, kad jeigu nekilnojamojo daikto valdymas prasidėjo iki 2000 m. Lietuvos CK įsigaliojimo, o Lietuvos CK 4.68 straipsnio pirmojoje dalyje nustatytas dešimties metų terminas nesuėjo iki 2003 m. liepos 1 d., tai, po šios datos daikto valdymo neįregistravus viešajame registre, turi būti laikoma, kad neįvykdyta įstatyme nustatyta sąlyga – daiktą dešimt metų valdyti atvirai. Tokiu atveju daikto valdymas, neįregistravus jo viešajame registre, negali būti pagrindas nustatyti faktą, kad nuosavybės teisės įgytos pagal įgyjamąją senatį. Po 2003 m. liepos 1 d., įregistravus daikto valdymą,

prasidėjusį iki 2000 m. Lietuvos CK įsigaliojimo, šis terminas įskaitomas į dešimties metų terminą, skaičiuojamą nuo daikto valdymo įregistravimo viešajame registre momento⁵⁴.

Tačiau Lietuvos Aukščiausiasis Teismas ne kartą yra išaiškinęs ir tai, kad asmens teisių registracija viešajame registre atlieka ne teises nustatančią, o teisių išviešinimo funkciją; kad asmens nuosavybės teisės į konkretų daiktą teisinė registracija yra išvestinis veiksmas, kurį lemia nuosavybės teisės į tą registruotiną daiktą atsiradimo pagrindas (sandoris, administracinis aktas, naujo daikto sukūrimas ir kt.)⁵⁵. Tai reiškia, kad registracija pagal savo teisinę reikšmę nesukuria teisės ir negali paneigti kitais pagrindais atsirandančios teisės. Taigi, iki tol formuota teismų praktika, pagal kurią buvo būtina įregistruoti valdymą viešajame registre, kad būtų įmanoma įgyti nuosavybės teisę įgyjamąja senatimi, nepagrįstai suteikė teisinei registracijai teises į daiktą nustatančią galią ir neatitiko valdymo, kaip faktinės prigimties reiškinio, pobūdžio, esmės ir pagrindų. Sisteminė valdymo ir įgyjamosios senaties institutus reglamentuojančių teisės normų analizė leidžia teigti, kad taikant įgyjamąją senatį turėtų būti vadovujamasi Lietuvos CK 4.22 straipsnio pirmojoje dalyje pateikiamais valdymo pagrindais ir specialiosiomis įgyjamąją senatį reglamentuojančiomis teisės normomis (Lietuvos CK 4.68 – 4.71 straipsniai). Atsižvelgiant į tai, kad specialiosios įgyjamosios senaties institutą reglamentuojančios teisės normos nenustato imperatyviojo reikalavimo registruoti valdymą, tokio reikalavimo taikymas neatitiktų sisteminio teisės normų aiškinimo, nepagrįstai pasunkintų įgyjamosios senaties instituto taikymą ar net iš viso jį paneigtų, paversdamas neveikiančiu ir neefektyviu. Tai pripažino ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinė septynių teisėjų kolegija 2011 m. vasario 21 d. nutartyje civilinėje byloje *pagal pareiškėjo A. B. pareiškimą*, bylos Nr. 3K-7-67/2011. Išplėstinė teisėjų kolegija sprendė, kad tiek registracija viešajame registre, tiek jos nebuvimas savaime nereiškia valdymo nebuvimo ir negali būti vertinama taip, kad susidarytų kliūtis teismui konstatuoti įstatyme reikalaujamų faktų pagrindu esant valdymo teisei. Asmeniui turi būti suteikiama galimybė įrodyti, kad nekilnojamojo daikto valdymas atitiko įstatyme tiesiogiai įtvirtintas sąlygas, kurioms esant gali būti pripažįstama jo nuosavybės

⁵⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2007 m. spalio 3 d. nutartis c. b. *A. M. v. Kauno apskrities valstybinė mokesčių inspekcija, Kauno apskrities viršininko administracija ir kt.*, Nr. 3K-3-408/2007, kat. 30.8; 121.19.2; 2008 m. lapkričio 10 d. nutartis c. b. *pagal pareiškėjo AB „Pakruojo arka“ pareiškimą*, Nr. 3K-3-535/2008, kat. 29.2; 30.8; 2010 m. kovo 15 d. nutartis c. b. *pagal pareiškėjos S. U. pareiškimą*, Nr. 3K-3-113/2010, kat. 30.8.

⁵⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. spalio 19 d. nutartis c. b. *L. G. v. VĮ Valstybės turto fondas, VĮ „Varėnos miškų urėdija“*, Nr. 3K-3-399/2010, kat. 30.3.

teisė įgyjamosios senaties pagrindu. Išdėstyti motyvai ir jų pagrindu padarytos išvados, išplėstinės teisėjų kolegijos vertinimu, lėmė objektyvią būtinybę pakeisti iki tol egzistavusią teisės aiškinimo ir taikymo praktiką, pagal kurią pripažįstant nuosavybės teisę įgyjamąja senatimi daikto atviro valdymo sąlygos dalimi buvo reikalavimas įregistruoti daikto valdymą viešajame registre. Tai reiškia, kad nuo šiol atviro daikto valdymo sąlyga pagal Lietuvos CK 4.68 straipsnį nuosavybės teisei įgyjamąja senatimi pripažinti gali būti nustatyta nepriklausomai nuo to, ar daikto valdymo faktas buvo įregistruotas viešajame registre. Pareiškėjas nuo teismo sprendime nurodytos įgyjamosios senaties termino suėjimo datos gali nuosavybės teisę įregistruoti Nekilnojamojo turto registre⁵⁶.

Pažymėtina, kad atsižvelgiant į tai, jog valdymas, kaip pagrindas nuosavybės teisei pagal įgyjamąją senatį įgyti, Lietuvos daiktinėje teisėje traktuojamas kaip daiktinė teisė, o Lietuvos CK 4.27 straipsnio antrojoje dalyje įtvirtinta imperatyvi norma, kad nekilnojamojo daikto valdymas atsiranda nuo valdymo įregistravimo viešajame registre momento, gana akivaizdu, kad vadovaujantis vien įstatymo raide Lietuvoje neįmanomas nuosavybės teisės įgijimas įgyjamąja senatimi neįregistravus nekilnojamojo daikto valdymo. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas minėtoje nutartyje gana paviršutiniškai pagrindė savo poziciją dėl Lietuvos CK 4.27 straipsnio antrosios dalies netaikymo įgyjamosios senaties instituto atžvilgiu. Tačiau apskritai vis dėl to manytina, kad toks Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikos pakeitimas bei nuosavybės teisės įgijimo įgyjamąja senatimi pripažinimo liberalizavimas vertintinas teigiamai. Ankstesnis daikto atviro valdymo sąlygos aiškinimas iš tikrųjų labai susiaurino CK 4.68 straipsnio pirmojoje dalyje nustatytą atviro valdymo reikalavimą atitinkančių situacijų apimtį, todėl įgyjamosios senaties instituto taikymas buvo gana sunkus. Praktiškai nuosavybės teisės įgijimas įgyjamąja senatimi buvo pripažįstamas tik tada, kai asmuo daiktą nustatytą dešimties metų terminą buvo išvaldęs iki 2003 m. liepos 1 d., kitais atvejais būdavo pripažįstama, jog asmuo nekilnojamojo daikto po 2003 m. liepos 1 d. nevaldė atvirai, kadangi valdymas nebuvo įregistruotas. Tiesa, pažymėtina, jog šiais atvejais teismo sprendimą nepripažinti nuosavybės teisės įgijimo įgyjamąja senatimi paprastai lemdavo ir tai, kad būdavo neišpildomos ir kitos įgyjamosios senaties sąlygos – valdymas būdavo neteisėtas, nesąžiningas arba kildavo problemų dėl įgyjamąja senatimi

⁵⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. vasario 21 d. nutartis c. b. pagal pareiškėjo A. B. pareiškimą, Nr. 3K-7-67/2011, kat. 29.1; 30.8; 33.

siekiamo įgyti objekto priklausymo nuosavybės teise valstybei ar savivaldybei⁵⁷. Vis dėlto siekiant preciziško teisinių santykių sureguliuavimo, atitinkančio teisinę realybę, kurią teismai kuria savo sprendimais, siūlytina pakeisti Lietuvos CK 4.27 straipsnio antrąją dalį, suformuluojant ją dispozityviau.

Panaikinus valdymo registracijos reikalavimą, kaip vieną pagrindinių sąlygų įgyti nuosavybės teisei į nekilnojamąjį daiktą įgyjamą senatimi, Lietuvos teisės nekilnojamųjų daiktų įgyjamosios senaties institutas dar labiau nutolo nuo atitinkamo instituto Vokietijos daiktinės teisės sistemoje. Prieš pradėdant pastarojo instituto analizę, tolesniame skyriuje iš pradžių aptariamas įgyjamosios senaties objektas bei su juo susijusios dažnai teismų praktikoje kylančios problemos, jų priežastys ir sprendimo variantai.

2.3 Įgyjamosios senaties objektas

Kalbant apie įgyjamą senatimi nuosavybės teise įgyti daiktą, pažymėtina, jog Lietuvos CK 4.69 straipsnio pirmojoje dalyje nustatyta, kad įgyjamą senatimi nuosavybės teise gali būti įgyjami tik tie daiktai, kurie gali būti privačios nuosavybės teisės objektais. Taip pat įgyjamą senatimi negali būti įgyjama nuosavybės teise į valstybei ar savivaldybei priklausančius daiktus bei į kito asmens (ne valdytojo) vardu registruotus daiktus. Kalbant apie objektą, reikšmės turi Lietuvos CK 4.7 straipsnyje įtvirtintas daiktų skirstymas į išimtus iš apyvartos daiktus, kurie gali būti tik išimtinė valstybės nuosavybė, ribotai esančius apyvartoje daiktus, kurių apyvarta dėl tam tikrų jų savybių ribojama saugumo, sveikatos apsaugos ar kitų visuomenės poreikių, bei neišimtus iš apyvartos daiktus, kuriuos nuosavybės teise gali turėti kiekvienas asmuo. Pavyzdžiui, šaunamojo ginklo valdytojas negali įgyti jo nuosavybės įgyjamą senatimi, jeigu jis neturi atitinkamo leidimo, neatitinka įstatymų nustatytų reikalavimų, net jei jis sąžiningai, teisėtai, atvirai, nepertraukiamai ir kaip savą išvaldė šį ginklą reikiama terminą. Visus kitus daiktus, neribotai esančius apyvartoje, fiziniai ir juridiniai asmenys, kurie nėra daikto savininkai, tinkamai pradėję valdyti bei išvaldę kilnojamąjį ar nekilnojamąjį daiktą reikiama terminą, gali įgyti nuosavybės teise įgyjamosios senaties būdu.

⁵⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. lapkričio 10 d. nutartis c. b. pagal pareiškėjo AB „Pakruojo arka“ pareiškimą, Nr. 3K-3-535/2008, kat. 29.2; 30.8; 2007 m. spalio 3 d. nutartis c. b. A. M. v. Kauno apskrities valstybinė mokesčių inspekcija, Kauno apskrities viršininko administracija ir kt., Nr. 3K-3-408/2007, kat. 30.8; 121.19.2.

Tuo tarpu Vokietijoje įgyjamą senatimi gali būti įgyjama nuosavybės teisė į visų rūšių kilnojamuosius daiktus, taigi ir į Bažnyčios bei valstybės nuosavybės objektus. Pastaruoju atveju laikoma, kad sąžiningo valdytojo interesas nusveria valstybės nuosavybės objekto, kurio viešoji institucija neturėjo bei juo nesinaudojo 10 metų, tikslą, tuo labiau, kad kilnojamųjų valstybės nuosavybės objektų atvejais kalba dažniausiai eina tik apie turtinius viešųjų juridinių asmenų interesus⁵⁸. Problemų dėl tokios nuostatos galėtų kilti viešųjų muziejų bei archyvų prarastų daiktų atvejais, tačiau būtent šiais atvejais įgyjamoji senatis paprastai negalima dėl sąžiningumo trūkumų. Taip pat Vokietijoje įgyjamą senatimi gali būti įgyjamas uzufuktas į kilnojamąjį daiktą. Tačiau įgyjamą senatimi negalima įgyti nuosavybės teisės į teises. Pavyzdžiui, įgyjamą senatimi negalima įgyti nuosavybės teisės į taupomąją knygele, kadangi Vokietijos teisė nustato, jog nuosavybės teisė į popierių, kuriame reikalavimo teisė užfiksuota raštu, visada priklauso reikalavimo teisės turėtojui⁵⁹, o reikalavimo teisė negali būti įgyta įgyjamą senatimi. Tiesa, prekių ženklų teisės institutas, kuriuo nustatomas 5 metų senaties terminas prekės ženklo savininko reikalavimo teisei uždrausti naudoti vėliau registruotą tapatų ar klaidinamai į jį panašų prekės ženklą (vok. *Verwirkung*), atlieka panašią funkciją kaip ir įgyjamoji senatis, nors atskirai paėmus šie du institutai labai skiriasi. Taip pat įgyjamosios senaties objektais negali būti daiktai, dėl viešojo intereso išimti iš civilinės apyvartos.

Daugiausiai problemų Lietuvos teismų praktikoje kyla nustatant, ar daiktas, į kurį nuosavybės teisę siekiama įgyti įgyjamosios senaties būdu, nuosavybės teise priklauso valstybei ar savivaldybei. Nemažai bylų, pasiekusių kasacinę instanciją, baigiasi Lietuvos Aukščiausiojo Teismo sprendimu, jog įgyjamoji senatis negalima, nes nagrinėjamu atveju daiktas nuosavybės teise priklauso valstybei ar savivaldybei, arba kad byloje ši esminė aplinkybė neišaiškinta, dėl to pirmosios instancijos teismo ir apeliacinės instancijos teismo sprendimai naikintini, o byla perduotina iš naujo nagrinėti pirmosios instancijos teismui⁶⁰.

⁵⁸ Westermann H. P., Gursky K. H., Eickmann D. Sachenrecht: ein Lehrbuch. Heidelberg: Müller, 1998. P. 414.

⁵⁹ Taisyklė „teisė į popierių seka paskui teisė iš popieriaus“ (vok. *das Recht am Papier folgt dem Recht aus dem Papier*). Tuo tarpu vertybiniams popieriams, kuriuose įtvirtinta reikalavimo teisė perleidžiama perleidžiant patį vertybinį popierių, galioja atvirkštinė taisyklė: „teisė iš popieriaus seka paskui teisė į popierių“ (vok. *das Recht aus dem Papier folgt dem Recht am Papier*).

⁶⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. lapkričio 10 d. nutartis c. b. pagal pareiškėjo AB „Pakruojo arka“ pareiškimą, Nr. 3K-3-535/2008, kat. 29.2; 30.8; 2007 m. spalio 3 d. nutartis c. b. A. M. v. Kauno apskrities valstybinė mokesčių inspekcija, Kauno apskrities viršininko administracija ir kt., Nr. 3K-3-408/2007, kat. 30.8; 121.19.2; 2011 m. vasario 8 d. nutartis c. b. pagal L. K. pareiškimą, bylos Nr. 3K-3-41/2011, kat. 20.3.10; 29.1; 30.1; 30.3; 30.8; 95.7; 124.2.9; 2011 m. vasario 21 d. nutartis c. b. pagal pareiškėjo A. B. pareiškimą, Nr. 3K-7-67/2011, kat. 29.1; 30.8; 33.

Tokią situaciją galima paaiškinti Lietuvos Respublikos istorijos raidos ypatumais, lėmusiais skirtingą viešosios bei privačiosios nuosavybės teisinį statusą įvairiais istoriniais laikotarpiais. Iki Lietuvos Respublikos nepriklausomybės atkūrimo tarybinių ūkių sukurti daiktai buvo valstybės nuosavybė. Atkūrus Lietuvos Respublikos nepriklausomybę, buvo pradėtas įgyvendinti privačios nuosavybės teise grindžiamo šalies ūkio formavimas, ir viešoji nuosavybė įstatymų nustatyta tvarka perleidžiama privatiems subjektams. Viešosios nuosavybės perleidimas privačion nuosavybėn buvo vykdytas 1991 m. gegužės 28 d. Butų privatizavimo įstatymo⁶¹, taip pat 1991 m. vasario 28 d. Valstybinio turto pirminio privatizavimo įstatymo⁶² nustatyta tvarka. Sistemiškai aiškindamas šių specialiųjų teisės aktų nuostatas ir Lietuvos CK 4.69 straipsnio trečiąją dalį, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra konstatavęs, kad valstybei nuosavybės teise priklausančio turto negalima įgyti privačion nuosavybėn kitaip nei specialiuosiuose teisės aktuose nustatyta tvarka⁶³. Tai reiškia, kad įgyjamosios senaties institutas nėra pagrindas viešajai nuosavybei transformuotis į privačią. Draudimas įgyti valstybei ar savivaldybei priklausančius daiktus įgyjamąja senatimi yra susijęs su specifine po Lietuvos Respublikos nepriklausomybės atkūrimo susidariusia situacija vykstant nuosavybės rūšių ir formų pertvarkymo procesams ir gali būti pateisinamas tuo, kad pereinamuoju laikotarpiu gyvuojanti valstybė nėra tinkamai apskaičiusi bei valdanti savo turto, nepriėmusi sprendimo dėl jo perleidimo privačion nuosavybėn. Taigi, sprendžiant klausimą dėl turto priklausymo, ypač kai turtas yra registruotas buvusių sovietinių organizacijų vardu, būtina aiškintis turto kilmę, iš kokių finansavimo šaltinių jis buvo sukurtas. Jeigu turtas buvo sukurtas viešosios nuosavybės pagrindu, t. y. bendromis lėšomis ir darbu, jis tokiu ir turi būti laikomas⁶⁴.

Svarbu pažymėti, kad pagal Lietuvos teismų praktiką, sprendžiant dėl draudimo įgyti daiktą, priklausančią valstybei ar savivaldybei, svarbus yra būtent priklausymas nuosavybės teise, o ne teisinė registracija. Taigi, net jei valstybė, savivaldybė ar jų institucijos į daiktą savo nuosavybės teisės neįgyvendina ilgą laiką, neregistruoja savo nuosavybės teisių, daiktais nesirūpina, jų neprižiūri, nerenovuoja, negriauna kaip menkaverčio turto ir kt., o privatus fizinis ar juridinis asmuo juos nepertraukiamai valdo bei šiuos veiksmus atlieka, vis

⁶¹ Valstybės žinios. 1991, Nr. 17-449.

⁶² Valstybės žinios. 1991, Nr. 10-261.

⁶³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. vasario 8 d. nutartis c. b. pagal L. K. *pareiškimą*, bylos Nr. 3K-3-41/2011, kat. 20.3.10; 29.1; 30.1; 30.3; 30.8; 95.7; 124.2.9.

⁶⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. vasario 21 d. nutartis c. b. pagal *pareiškėjo A. B. pareiškimą*, Nr. 3K-7-67/2011, kat. 29.1; 30.8; 33.

tiesk neįmanoma tokio valdymo pripažinti pagrindu taikyti įgyjamą senatį. Jeigu statiniai buvo sukurti kaip valstybės nuosavybės teisės objektai ir valstybės turto privatizavimą reglamentuojančių teisės aktų nustatyta tvarka nebuvo perduoti (parduoti ar kitaip pagal įstatymus perleisti) privačių asmenų nuosavybėn, jie vertinami kaip priklausantys valstybei nuosavybės teise ir pagal Lietuvos CK 4.69 straipsnio trečiąją dalį draudžiama juos įgyti nuosavybėn įgyjamą senatimi dėl jų ilgalaikio valdymo.

Specifinė Lietuvos Respublikos situacija, susidariusi po nepriklausomybės atkūrimo, vykstant nuosavybės rūšių ir formų pertvarkymo procesams, nėra visiškai svetima ir Vokietijos Federacinei Respublikai. Daugiau nei 40 metų rytinė Vokietijos dalis buvo valdoma socialistiškai orientuotos partijos, tad 1990 m. suvienijus Vokietiją čia taip pat iškilė socialistinės nuosavybės pertvarkymo ir privačių problemų. Pagal bendrąją taisyklę buvo laikoma, kad buvusi liaudies nuosavybė pereina susivienijusiai Vokietijos Federacinei Respublikai, jeigu ši nuosavybė buvo nacionalizuota laikantis tuo metu galiojusios Vokietijos Demokratinės Respublikos (toliau – VDR) teisės normų. Kilo klausimas, ar galima įgyjamosios senaties būdu įgyti nuosavybę, kuri viešuosiuose registruose įrašyta kaip liaudies nuosavybė, tačiau buvo nacionalizuota pažeidžiant galiojusias taisykles (taigi po suvienijimo neperėjo Vokietijos Federacinei Respublikai). Vokietijos Aukščiausiasis Teismas išaiškino⁶⁵, kad šiuo atveju įgyjamoji senatis pagal Vokietijos CK 900 straipsnį neįmanoma, kadangi, viena vertus, pretendentas dėl privačios nuosavybės neegzistavimo negalėjo būti įrašytas į viešąjį registrą kaip savininkas, ir, kita vertus, negalėjo valdyti nekilnojamojo daikto kaip savo, – juk daiktas buvo visuomeninė nuosavybė. Taigi, teismas padarė išvadą, kad pažeidžiant VDR galiojusias taisykles nacionalizuoti nekilnojamieji daiktai nuosavybės teise priklauso asmenims, kurie buvo jų savininkai prieš nacionalizaciją. Tačiau įstatymų leidėjas šią teismo suformuluotą taisyklę ženkliai apribojo, suteikdamas tam tikras teises ir dabartiniams nekilnojamojo turto valdytojams, atitinkantiems įstatymuose nustatytas sąlygas⁶⁶. Nekilnojamųjų daiktų įgyjamosios senaties atžvilgiu svarbios Vokietijos CK įsigaliojimo įstatymo (vok. *Einführungsgesetz BGB*) nuostatos, skirtos sureguliuoti pereinamajam laikotarpiui, įvedus Vokietijos CK bei Vokietijos CK įsigaliojimo įstatymą

⁶⁵ BGH, Urt. v. 29. 3. 1996 – V ZR 326/94.

⁶⁶ Šių santykių sureguliuojimui skirti keli įstatymai, kuriuose nustatoma, kokias sąlygas turi atitikti dabartinis valdytojas bei kokias teises atitinkamu atveju jis turi į savo valdomą nekilnojamąjį turtą. Šie įstatymai didelės apimties ir dėl juose reguliuojamų santykių gausos bei tik netiesioginio ryšio su įgyjamą senatimi darbe plačiau nagrinėjami nebus.

naujosiose federacinėse žemėse. Šis įstatymas nustato, kad asmuo, įrašytas į viešąjį registrą kaip nekilnojamojo daikto savininkas, tačiau neįgijęs nuosavybės teisės į tą daiktą, įgyja šį daiktą nuosavybėn įgyjamąja senatimi, jeigu viešojo registro įrašas buvo padarytas iki 1990 m. spalio 3 d. ir iki 1998 metų rugsėjo 30 d. tikrasis savininkas nepareiškė ieškinio, siekdamas šį įrašą nugincyti.

Kita aktuali Lietuvos teismų praktikos problema, susijusi su įgyjamosios senaties objektu – statybos teisėtumo klausimas. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra išaiškinęs, kad asmuo teisėtai pastatęs statinį įgyja nuosavybės teisę į statinį Lietuvos CK 4.47 straipsnio 4 punkto pagrindu, ir tokiu atveju netaikomas įgyjamosios senaties institutas. Tais atvejais, kai statytojas negali įteisinti statybų įstatymų nustatyta tvarka, taip pat nėra pagrindo taikyti įgyjamosios senaties instituto. Pagal Lietuvos CK 4.24 straipsnį valdymo teisės objektu gali būti kiekvienas daiktas, kuris gali būti nuosavybės teisės objektu. Statinys gali tapti nuosavybės ar valdymo teisės objektu tik tuo atveju, jeigu jo statyba yra įteisinta įstatymų nustatyta tvarka. Savavališka statyba yra pažeidžiamas Lietuvos CK 4.253 straipsnio pirmosios dalies reikalavimas, kad nekilnojamas daiktas privalo būti suformuotas įstatymų nustatyta tvarka. Teisėjų kolegija konstatavo, kad kai statybos yra neteisėtos, tai nėra nei nekilnojamojo daikto, kaip valdymo teisės objekto, nei teisėto valdymo, t. y. nėra Lietuvos CK 4.68 – 4.71 straipsniuose nurodytų įgyjamosios senaties taikymo sąlygų⁶⁷.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2001 m. gruodžio 4 d. konsultacijoje Nr. A3-51 taip pat yra pažymėjęs, kad Lietuvos CK 4.68 straipsnis taikomas tik esant šio straipsnio pirmojoje dalyje nustatytoms sąlygoms, t.y. daiktas turi būti įgytas sąžiningai, daikto valdymas privalo būti sąžiningas, teisėtas, atviras ir nepertraukiamas per visą įgyjamosios senaties terminą. Jeigu asmuo daiktą įgijo neteisėtai ar nesąžiningai, tai Lietuvos CK 4.68 – 4.71 straipsniai negali būti taikomi. Kai statinys pastatytas savavališkai, t.y. pažeidus Lietuvos Respublikos statybos įstatyme⁶⁸ ir šio įstatymo nuostatas detalizuojančiuose teisės aktuose nustatytą statinių statybos tvarką, negalima pripažinti, kad savavališkos statybos metu sukurtas daiktas įgyjamas ir pradedamas valdyti teisėtai. Vadinasi, kiek besitęstų tokio daikto valdymas, jo valdytojui negalima į tą daiktą pripažinti nuosavybės teisės įgyjamosios senaties pagrindu. Statinio pastatymas yra daikto sukūrimas. Jeigu statytojas laikytųsi

⁶⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. rugsėjo 20 d. nutartis c. b. pagal AB „Vilijampolės autotransportas“ pareiškimą, bylos Nr. 3K-3-498/2006, kat. 30.8.

⁶⁸ Valstybės žinios. 1996, Nr. 32–788.

įstatymuose ir kituose teisės aktuose nustatytos statinių statybos tvarkos, jis įgytų nuosavybės teisę į pastatytą statinį pagal Lietuvos CK 4.47 straipsnio 4 punktą. Jeigu daiktas sukuriamas nesilaikant teisės normų nustatytų reikalavimų, tas daiktas negali būti pripažįstamas nuosavybės teisės objektu⁶⁹.

Vokietijoje neteisėtai pastatytų statinių įgijimo įgyjamą senatimi klausimas nėra plačiai diskutuojamas, tačiau doktrinoje pasigendama teismų pozicijos šiuo klausimu.

2.4 Nekilnojamųjų daiktų įgyjami senatis Vokietijoje

Kaip jau minėta, Vokietijoje nekilnojamųjų daiktų įgyjami senatis yra specifinis institutas. Viena vertus, tai Vokietijos CK 900 straipsnyje reglamentuojami santykiai, vokiškoje terminologijoje vadinami įgyjamą senatimi pagal viešąjį registrą (vok. *Buchersitzung*). Kita vertus, įgyjamajai senačiai prilyginti galima ir Vokietijos CK 927 straipsnyje reguliuojamą specialią teiseną (vok. *Aufgebotsverfahren*), kuri skirta registruoto savininko teisės panaikinimui, tačiau funkcionalumo prasme yra artimesnė lietuviškajai nekilnojamųjų daiktų įgyjamajai senačiai nei Vokietijoje įgyjamą senatimi vadinamas institutas.

Vokietijos CK 900 straipsnio pirmoji dalis nustato, kad asmuo, neįgijęs nuosavybės teisės, tačiau įrašytas viešajame registre kaip nekilnojamojo daikto savininkas, nuosavybės teisę įgyja, jei toks įrašas egzistuoja 30 metų ir šis asmuo visą tą laiką nekilnojamąjį daiktą valdo kaip savą. Taigi, tam kad būtų galima įgyti nekilnojamąjį daiktą įgyjamą senatimi, turi būti išpildytos šios sąlygos: 1) asmuo turi būti įrašytas viešajame registre kaip nekilnojamojo daikto savininkas; 2) šis įrašas turi egzistuoti 30 metų, t. y. per tiek laiko neturi būti nugrinčytas; 3) asmuo turi visą šį laiką nekilnojamąjį daiktą valdyti kaip savą. Tam, kad būtų išpildyta ši sąlyga, pakanka ir netiesioginio valdymo. Nekilnojamųjų daiktų įgyjamosios senaties terminas skaičiuojamas pagal tokias pačias taisykles kaip ir kilnojamųjų daiktų (jos aptartos darbo 2.2.3 skirsnyje). Svarbu pažymėti, kad valdytojo sąžiningumo nėra reikalaujama nei padarant įrašą, nei valdant daiktą nustatytą terminą, nei įgyjant nuosavybės teisę įgyjamą senatimi. Suėjus 30 metų terminui, galutinai įgyjama nuosavybės teisė į nekilnojamąjį daiktą, ir bet kokių reikalavimų dėl nepagrįsto praturtėjimo pareiškimas nebegalimas.

⁶⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2001 m. gruodžio 4 d. konsultacija Nr. A3-51.

Vokietijos CK pripažįsta ir nekilnojamųjų daiktų įgyjamą senatį, nesant įrašo viešajame registre, jog valdytojas yra daikto savininkas. Išvaldęs nekilnojamąjį daiktą kaip savą 30 metų, kai per šį terminą valdymas nebuvo nugincytas, valdytojas, kuris nėra įrašytas viešajame registre kaip daikto savininkas, pasinaudodamas tam tikra teiseną (vok. *Aufgebotsverfahren*) turi galimybę panaikinti netgi viešajame registre registruotą kito asmens nuosavybės teisę. Suėjus 30 metų terminui, valdytojo pareiškimu teismas įpareigoja savininką per nustatytą terminą patvirtinti savo nuosavybės teisę. Jeigu savininkas atsiliepia ir gali įrodyti savo nuosavybės teisę, tolesnis procesas negalimas ir teisinė padėtis lieka nepasikeitusi. Tačiau jeigu atsiliepimas negaunamas, teismas priima specialų sprendimą (vok. *Ausschlussurteil*), kuriuo savininko nuosavybės teisė panaikinama ir nekilnojamasis turtas tampa bešeimininkiu. Pareiškimą pateikęs valdytojas įgyja teisę būti įrašytas viešajame registre kaip šio nekilnojamojo daikto savininkas. Ši teisė gali būti perleidžiama kitiems asmenims ar įkeičiama. Jeigu nekilnojamasis daiktas yra suvaržytas, varžančiosios daiktinės teisės lieka galioti, taigi sąžiningas nesuvaržytos nuosavybės teisės įgijimas tokiu atveju nėra įmanomas.

Svarbu pažymėti, kad pasinaudoti šia teiseną valdytojas gali tik tuo atveju, kai viešajame registre nėra įrašo apie nekilnojamojo daikto savininką arba įrašytasis asmuo iš tikrųjų nėra savininkas. Kai viešajame registre yra įrašas apie savininką, pasinaudoti šia teiseną leidžiama tik tuo atveju, jeigu jis yra miręs ar dingęs be žinios ir jau 30 metų viešajame registre nepadarytas įrašas, kurio padarymui reikalingas savininko sutikimas. Vokietijos Aukščiausiasis Teismas išaiškino, kad juridinių asmenų atveju žodžiai „miręs ar dingęs be žinios“ reiškia, jog juridinis asmuo turi būti likviduotas arba turi būti neįmanoma nustatyti, kas yra jo valdymo organai ir kaip su šiais asmenimis susisiekti⁷⁰. Nekilnojamojo turto, esančio buvusios VDR teritorijoje, atžvilgiu dažnai kyla problemų dėl to, kad VDR egzistavimo laikais viešųjų registrų tvarkymas buvo gana apleistas, todėl juose kaip savininkai vis dar įrašyti šiuo metu jau mirę asmenys, nebeegzistuojantys ar realiai funkcionuojančių organų neturintys juridiniai asmenys. Taigi, ypač tokiais atvejais aukščiau aprašytoji teiseną pasitarnauja realios padėties priartinimui prie užfiksuotosios popieriuje.

Lietuvos CK 4.69 straipsnio trečiojoje dalyje numatyta, kad įgyjamą senatimi negali būti įgyjama nuosavybės teisė į kito asmens (ne valdytojo) vardu registruotus daiktus. Tokia

⁷⁰ BGH, Beschluss v. 27. 3. 2003 – V ZB 1/ 03.

nuostata susijusi su tam tikromis jos taikymo problemomis. Pavyzdžiui, savininkas faktiškai perduoda jam nuosavybės teise priklausantį namą kitam asmeniui, tačiau nesilaiko formalių notarinės formos reikalavimų, o po to dingsta be žinios. Teisine prasme buvęs savininkas lieka formaliu savininku ir valdytojas negali įgyti turto nuosavybės įgyjamąja senatimi net ir suėjus įgyjamosios senaties terminui. Tokiu atveju būtų galima perimti idėją iš vokiškojo reguliavimo ir kreiptis į teismą dėl asmens pripažinimo mirusiu ar nežinia kur esančiu (Lietuvos CPK 449 – 458 str.). Paskyrus asmens turto administratorių ar paaiškėjus jo įpėdiniams, valdytojas turėtų galimybę su jais susisiekti, įrodyti (blogiausiu atveju – teisme) savo teisę įgyti turtą įgyjamąja senatimi ir susitarti dėl viešojo registro įrašo pakeitimo. Anksčiau taip pat kildavo problemų dėl aiškinimo, jog pagal Lietuvos CK nuostatas įgyti nuosavybės teisę į nekilnojamąjį daiktą įgyjamąja senatimi įmanoma tik įregistravus jo valdymą. Tuo tarpu Lietuvos CK 4.27 straipsnio trečiojoje dalyje numatyta, kad daikto valdymas negali būti registruojamas, jeigu viešajame registre jau yra įregistruota nuosavybės teisė į šį daiktą. Šiuo metu ši problema nebekyla, nes Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pakeitė savo praktiką ir išaiškino, jog atviro daikto valdymo sąlyga pagal Lietuvos CK 4.68 straipsnį nuosavybės teisei įgyjamąja senatimi pripažinti gali būti nustatyta nepriklausomai nuo to, ar daikto valdymo faktas buvo įregistruotas viešajame registre⁷¹. Taigi, esant viešajame registre įregistruotai nuosavybės teisei į nekilnojamąjį daiktą ir nežinant, kur yra formalusis savininkas, teisėtas ir sąžiningas valdytojas gali ramiai valdyti šį daiktą valdymo neregistruodamas (suėjus įgyjamosios senaties terminui tai jam problemų nekels) bei iš anksto imtis priemonių dėl formaliojo savininko pripažinimo mirusiu ar nežinia kur esančiu. Nors dėl įstatymo nuostatos, draudžiančios įgyti nuosavybės teisę į daiktą įgyjamąja senatimi, kai šis daiktas registruotas kito asmens vardu, valdytojui kyla papildomų rūpesčių, tačiau tokia nuostata laikytina visiškai pagrįsta ir reikalinga. Valdytojas skatinamas rūpintis tuo, kad jo valdymo teisė formaliai turi trūkumų, ieškoti susijusių asmenų, aiškintis, dėl kokių priežasčių valdymo atsiradimo momentu nuosavybės teisė jam neperėjo ir ar galima šiuos trūkumus ištaisyti. Tuo pačiu proporcingai ginama ir registruoto savininko nuosavybės teisė.

⁷¹ Plačiau apie tai – darbo 2.2.4 skirsnyje.

3. Įgyjamosios senaties reikšmė ir teisinės bei ekonominės pasekmės

3.1 Įgyjamosios senaties reikšmė

Įgyjamoji senatis užima tarpinę padėtį tarp pirminių ir išvestinių nuosavybės teisės įgijimo pagrindų. Prie išvestinių nuosavybės teisės įgijimo pagrindų įgyjamąją senatį būtų galima priskirti dėl to, kad viena įgyjamosios senaties sąlygų paprastai yra daikto įgijimas pagal sandorį (reikalavimas įgyti valdymą teisėtai, t. y. tais pačiais pagrindais kaip ir nuosavybės teisę, tačiau nuosavybės teisė dėl tam tikrų priežasčių turi neatsirasti, – dažniausiai tai atvejai, kai valdymas įgyjamas pagal sandorį); prie pirminių – kadangi nuosavybės teisė įgyjama ne ją perleidžiant, o *ex iure*⁷². Vokietijos teisės doktrinoje įgyjamoji senatis paprastai priskiriama prie pirminių nuosavybės teisės įgijimo pagrindų, apibūdinant ją kaip *teisinį* įgijimo pagrindą ir tokiu būdu atskiriant nuo taip vadinamų *natūralių* nuosavybės teisės įgijimo pagrindų (pavyzdžiui, šeimininkio daikto, lobio, vaisių pasisavinimo, daikto atsiradimo susijungus kilnojamiesiems daiktams). Lietuvos teisės doktrina įgyjamąją senatį taip pat priskiria prie pirminių nuosavybės teisės įgijimo pagrindų.

Įgyjamosios senaties esmė yra ta, kad daikto valdytojas, kuris faktiškai yra savininko pozicijoje, praėjus tam tikram laiko tarpui tampa savininku ir teisine prasme. Taigi, įgyjamoji senatis leidžia subalansuoti tariamą ir realią teisinę padėtį, be to, įgyjamosios senaties institutas prisideda prie teisinių santykių stabilumo užtikrinimo. Patenkinamas ne tik asmens, kurio naudai eina įgyjamosios senaties terminas, interesas įgyti nuosavybės teisę į daiktą, bet ir visuomenės interesas pasiekti kuo didesnę teisinę tikrumą, teisinės padėties stabilumą. Tai, kad įgyjamosios senaties institutas skirtas užpildyti spragoms nuosavybės teisiniuose santykiuose, panaikinti teisinės padėties netikrumui juose ir ištaisyti sandorių dėl nuosavybės teisės įgijimo sudarymo klaidas, savo nutartyse yra patvirtinęs ir Lietuvos Aukščiausiasis Teismas⁷³.

⁷² Honsell H. Römische Recht. Berlin, Heidelberg: Springer-Verlag, 2010. P. 62.

⁷³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. sausio 28 d. nutartis civilinėje byloje pagal pareiškėjo UAB „Antada“ pareiškimą dėl valdymo fakto patvirtinimo, bylos Nr. 3K-3-32/2008, kat. 128.14.1; 2011 m. vasario 8 d. nutartis civilinėje byloje pagal L. K. pareiškimą, bylos Nr. 3K-3-41/2011, kat. 20.3.10; 29.1; 30.1; 30.3; 30.8; 95.7; 124.2.9.

Šiais laikais įgyjamosios senaties vaidmuo tiek Lietuvoje, tiek Vokietijoje santykinai menkas, kadangi įstatymai suteikia plačią nuosavybės teisės apsaugą sąžiningam įgijėjui. Abiejų šių valstybių CK leidžia sąžiningam įgijėjui iš karto įgyti nuosavybės teisę, nustatydami, jog jis tampa daikto savininku ir tais atvejais, kai daiktas jį perleidžiančiam asmeniui nepriklauso. Įgyjamosios senaties institutu naudojamosi, pavyzdžiui, kai susitarimas dėl nuosavybės teisės perdavimo negalioja, nes kažkuri šalis yra neveiksni, arba tokio susitarimo iš viso nebuvo (pavyzdžiui, paveldėtojas laiko paskolintą daiktą palikimo dalimi). Vokietijoje įgyjamoji senatis tampa reikšminga ir tais atvejais, kai sąžiningas nuosavybės įgijimas yra neįmanomas dėl Vokietijos CK 933, 935 straipsnių nuostatų. Vokietijos CK 933 straipsnyje reguliuojami atvejai, kai sudaromi sandoriai dėl nuosavybės teisės į kilnojamąjį daiktą perdavimo, ankstesniam savininkui išsaugant daikto tiesioginį valdymą, kai perleidėjui daiktas iš tikrųjų nepriklauso, o daikto įgijėjas yra sąžiningas. Tokiu atveju įgijėjas pagal Vokietijos CK reguliavimą nuosavybės teisę įgyja tik nuo to momento, kai perleidėjas jam perleidžia tiesioginį daikto valdymą. Tuo atveju, kai tiesioginis daikto valdymas neperleidžiamas, sąžiningas įgijėjas nuosavybės teisę į tą daiktą gali įgyti tik įgyjamąja senatimi kaip netiesioginis valdytojas. Vokietijos CK 935 straipsnyje nustatyta, kad sąžiningas įgijėjas neįgyja nuosavybės teisės į pavogtą, savininko ar asmens, kuriam savininkas buvo perdavęs jį valdyti, pamestą ar kitaip prarastą daiktą, išskyrus valiutą, vertybinius popierius bei viešose varžytinėse parduotus daiktus. Tačiau tokie sąžiningi įgijėjai gali įgyti nuosavybę į šiuos daiktus įgyjamąja senatimi, jeigu išpildomos visos tam keliamos sąlygos. Lietuvoje šie santykiai reguliuojami šiek tiek kitaip, tai aptariama šio darbo 2.2.3 skirsnyje ir 3.3 skyriuje.

Nekilnojamųjų daiktų įgyjamosios senaties institutas Vokietijoje yra grindžiamas interesu suartinti teisinę nuosavybės santykių padėtį, atspindimą registruose, su realia padėtimi. Laikoma, kad bėgant laikui šis interesas tampa toks stiprus, jog netgi nepagrįstą, vien popieriuje egzistuojančią asmens poziciją paverčia realia teise.

3.2 Įgyjamosios senaties būdu įgyjamos nuosavybės teisės apimtis

Esminė įgyjamosios senaties pasekmė Vokietijoje yra tai, kad suėjus nustatytam jos terminui valdytojas automatiškai įgyja nuosavybės teisę į daiktą. Laikoma, kad nuosavybės teisė jam

pereina, o ne kad ankstesniojo savininko nuosavybės teisė *baigiasi*, ir valdytojas įgyja naują nuosavybės teisę. Nepaisant to, kaip minėta aukščiau, įgyjamoji senatis laikoma pirminiu nuosavybės teisės įgijimo pagrindu. Tuo tarpu Lietuvoje suėjus nustatytam įgyjamosios senaties terminui valdytojas automatiškai nuosavybės teisės neįgyja, jis tik įgyja teisę kreiptis į teismą dėl nuosavybės teisės įgijimo įgyjamąja senatimi fakto nustatymo. Teismui šį faktą nustačius, valdymo teisė transformuojasi į nuosavybės teisę, t. y. pareiškėjas įgyja nuosavybės teisę į daiktą nuo teismo sprendime nurodytos įgyjamosios senaties termino suėjimo dienos ir gali ją įregistruoti Nekilnojamojo turto registre. Tiek Lietuvoje, tiek Vokietijoje nuosavybės teisės įgijimas įgyjamąja senatimi neturi reikšmės sandoriui, kuris buvo pradėto, tačiau nepavykusio nuosavybės teisės perleidimo pagrindu; tai nepaverčia jo galiojančiu. Įgyjamosios senaties institutas nesuteikia teisės į nuostolių atlyginimą kaip yra, pavyzdžiui, daiktų susijungimo ar radinio atvejais. Įgyjamąja senatimi sukurta teisinė padėtis yra galutinė ir neginčijama.

Įdomu pažymėti, kad Vokietijoje kilnojamųjų daiktų įgyjamoji senatis susijusi ne tik su nuosavybės teisės, bet ir su *nesuvaržytos* nuosavybės teisės į daiktą įgijimu (Vokietijos CK 945 str.). Tam yra kelios sąlygos: 1) asmuo, kurio naudai ėjo įgyjamosios senaties terminas, turi įgyti nuosavybės teisę į daiktą; 2) valdytojas, užvaldydamas daiktą, turi būti sąžiningas suvaržymų atžvilgiu (čia vėlgi taikoma taisyklė, jog vertinant, ar valdytojas buvo sąžiningas, užvaldymo momentu reikšmingas didelis neatsargumas, vėliau pakanka tiesiog paties fakto, kad asmuo žinojo ar nežinojo apie suvaržymų egzistavimą); 3) kalbant apie suvaržymus, omenyje turimos daiktinės teisės, egzistavusios valdytojui pradedant valdyti daiktą kaip savą⁷⁴; 4) valdytojas daiktą turi išvaldyti kaip savą 10 metų.

Įgyjant nuosavybės teisę įgyjamąja senatimi, kai patenkinamos visos šios sąlygos, prieš daikto užvaldymą egzistavusios trečiųjų asmenų teisės į jį pasibaigia. Tam, kad įgyjamąja senatimi būtų įgyta nesuvaržyta nuosavybės teisė, eina savarankiškas įgyjamosios senaties terminas⁷⁵. Jis skaičiuojamas, gali būti sustabdytas ar nutrauktas pagal tas pačias taisykles kaip ir įgyjamosios senaties, kuria įgyjama nuosavybės teisė apskritai, terminas. Nesuvaržyta nuosavybės teisė gali būti įgyjama tuo pačiu metu kaip ir nuosavybės teisė apskritai arba vėliau, pavyzdžiui, jei terminas nesuvaržytos nuosavybės teisės atžvilgiu kurį laiką buvo sustabdytas.

⁷⁴ Vėlesni valdytojo ar savininko valia padaryti nuosavybės teisės apribojimai reikšmės neturi.

⁷⁵ Kiekvienam suvaržymui atskiras!

Igijus nesuvaržytą nuosavybės teisę įgyjamą senatimi, baigiasi visų rūšių daiktiniai nuosavybės teisės suvaržymai. Ši nuostata galioja ir įstatymu nustatytiems servitutams. Taip pat įmanoma ir savarankiška „laisvės nuo suvaržymų“ įgyjamoji senatis (vok. *Ersitzung der Lastenfreiheit*) tais atvejais, kai įgijėjas įgyja daikto nuosavybės teisę iš savininko, tačiau jau egzistuojančios daiktinės teisės į tą daiktą nepasibaigia. Pavyzdžiui, savininkas paima daiktą iš uzufuktoriaus ar įkaito gavėjo ir parduoda jį sąžiningam trečiajam asmeniui. Šios daiktinės teisės nepasibaigia, tačiau sąžiningas įgijėjas gali įgyti laisvę nuo šių daiktinių teisių įgyjamą senatimi.

Idomu paminėti, kad Vokietijoje pripažįstama, jog įgyjamą senatimi įmanoma įgyti nuosavybės teisę ir į daiktus, jau priklausančius asmeniui, kurio naudai eina įgyjamosios senaties terminas⁷⁶. Tai atvejai, kai svetimas daiktas sujungiamas su savu ir sukuriamas naujas daiktas, kurio esminė sudėtinė dalis yra svetimas daiktas. Tai padaręs asmuo tampa šio daikto savininku iš karto, tačiau po 10 metų dar ir įgyja jį nuosavybėn įgyjamą senatimi. Suėjus įgyjamosios senaties terminui, pasibaigia visos ankstesniojo savininko teisės į jo daiktą, tarp jų ir teisė reikalauti atlyginti nuostolius dėl nepagrįsto praturtėjimo.

Lietuvos CK toks reguliavimas yra svetimas, jame daiktinių teisių, varžančių nuosavybėn įgyjamosios senaties būdu įgyjamą daiktą, likimas nėra aptariamas. Teismų praktikos šiuo klausimu taip pat nepavyko rasti. Vis dėlto tiek Lietuvos teisės doktrinoje, tiek teismų praktikoje įgyjamoji senatis priskiriama prie pirminių nuosavybės teisės įgijimo būdų⁷⁷, pabrėžiant, kad įgyjant nuosavybės teisę į daiktą įgyjamą senatimi nėra vieno asmens valios perleisti daiktą kitam asmeniui – įgijėjui, taip pat nėra teisių perėmimo. Tad manytina, jog asmuo, įgyjantis nuosavybės teisę įgyjamą senatimi, ją įgyja laisvą nuo suvaržymų. Tačiau remiantis teisingumo, sąžiningumo bei protingumo principais reikėtų skirti atvejus, kai asmuo įgyjamą senatimi siekiama įgyti daikto suvaržymų atžvilgiu yra sąžiningas, ir kai jis toks nėra. Laikytina, kad laisvą nuo suvaržymų nuosavybės teisę Lietuvoje įgyti galėtų tik asmuo, kuris sąžiningai nežinojo, jog tokie suvaržymai egzistuoja, Tuo atveju, kai apie suvaržymus jis žinojo arba turėjo žinoti (ypač viešuosiuose registruose

⁷⁶ Wieling H. J. Sachenrecht – Sachen, Besitz und Rechte an beweglichen Sachen. Berlin, Heidelberg: Springer-Verlag, 1990. P. 417.

⁷⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. vasario 21 d. nutartis c. b. pagal pareiškėjo A. B. pareiškimą, Nr. 3K-7-67/2011, kat. 29.1; 30.8; 33; 2004 m. birželio 23 d. nutartis c. b. pagal pareiškėjų V. Mickevičiaus ir T. Mickevičiūtės pareiškimą, Nr. 3K-3-345/2004, kat. 25.5; 2006 m. lapkričio 13 d. nutartis c. b. UAB „Stoties turgus“ v. Kauno apskrities viršinininko administracija ir kt., Nr. 3K-3-586/2006, kat. 30.8.

registruojamų daiktą varžančių daiktinių teisių atžvilgiu!), turėtų būti laikoma, kad suvaržymai išlieka ir įgijus daiktą įgyjamosios senaties būdu.

3.3 Įgyjamosios senaties santykis su sąžiningo įgijėjo apsaugos institutu

Kalbant apie įgyjamąją senatį, negalima nepaminti 2006 m. išleistos prof. dr. jur. Dieterio Krimphovo (*Dieter Krimphove*) knygos „Europos daiktinė teisė“, kurioje pirmą kartą detaliai analizuojamos daugiau nei 30 skirtingų Europos valstybių daiktinės teisės sistemos. Profesorius pristato naują lyginamosios teisės metodiką ir naudodamasis ja pateikia įdomių išvadų. Nors tarp analizuojamų šalių yra tiek Latvija, tiek Estija, tačiau Lietuvos daiktinės teisės normų autorius neaptaria. Įdomu trumpai apžvelgiant patikrinti, ar profesoriaus išvados, padarytos tiriant skirtingų Europos šalių daiktinės teisės sistemas ir ypač normas, reguliuojančias įgyjamąją senatį, pasiteisina ir pritaikius jas Lietuvos daiktinės teisės sistemai.

Prof. D. Krimphovas teigia, jog tų valstybių teisės sistemose, kuriose neįmanomas arba labai apsunkintas sąžiningo įgijėjo nuosavybės teisės įgijimas į be savininko ar valdytojo valios prarastus daiktus, prarasti (vok. *abhanden gekommen*) daiktai ilgam išimami iš civilinės apyvartos. Įgyjamosios senaties institutas vėl gražina šiuos daiktus į civilinę apyvartą, sukurdamas galimybę įgyti nuosavybės teisę net ir į prarastus kilnojamuosius ar nekilnojamuosius daiktus. Taigi, tokiose valstybėse įgyjamosios senaties institutas reglamentuojamas labai išsamiai, o įgyjamosios senaties terminai nustatomi gana trumpi, tuo įgyjamąją senatį iš esmės prilyginant sąžiningo įgijėjo nuosavybės teisės apsaugos institutui⁷⁸.

Vokietijos teisės sistema iš dalies (tai yra, kilnojamųjų daiktų atžvilgiu) priklauso aukščiau minėtoms teisės sistemoms, kadangi neleidžia sąžiningam įgijėjui įgyti nuosavybės teisės į pagrobtus, savininko ar valdytojo pamestus ar kitaip be jų valios prarastus kilnojamuosius daiktus pagal sandorį. Tuo tarpu Lietuvos teisė neatima iš sąžiningo įgijėjo galimybės įgyti nuosavybės teisę į savininko ar asmens, kuriam savininkas buvo perdavęs jį valdyti, pamestą, iš kurio nors jų pagrobtą ar kitaip be jų valios prarastą kilnojamąjį daiktą. Lietuvos CK 4.96 straipsnio pirmoji dalis tik nustato trejų metų nuo daikto praradimo

⁷⁸ *Krimphove* D. Das europäische Sachenrecht. Lohmar-Köln: JOSEF EUL VERLAG, 2006. P. 428, 434.

momento terminą, per kurį savininkas turi teisę šį daiktą išsireikalauti (jei daiktas iš asmens, kuris neturėjo teisės jo perleisti nuosavybėn, įgytas atlygintinai), tačiau ši nuostata nereiškia, jog iki tol sąžiningas trečiasis asmuo nuosavybės teisės į prarastą daiktą neįgyja. Lietuvos teisės sistemos skirtingumą nuo Vokietijos teisės sistemos šiuo atveju pabrėžia ir tai, kad Lietuvos CK aiškiai draudžia slaptai bei per prievartą užvaldytų daiktų įgijimą įgyjamosios senaties būdu, nepaisant to, ar nuosavybės teisę į tokį daiktą įgyjamąja senatimi pretenduoja įgyti pats slaptai ar per prievartą jį užvaldęs asmuo ar kitas asmuo (Lietuvos CK 4.69 str. 2 d.). Taigi, Lietuvoje visiškai neįmanomas sąžiningų trečiųjų asmenų nuosavybės teisės įgijimas į slaptai ar per prievartą užvaldytus daiktus įgyjamosios senaties būdu, jie nuosavybės teisę į šiuos daiktus įgyja kito instituto pagalba. Tuo tarpu Vokietijoje būtent įgyjamoji senatis suteikia galimybę sąžiningam įgijėjui įgyti nuosavybės teisę į aukščiau minėtus daiktus.

Kalbant apie nekilnojamuosius daiktus, Lietuvos CK leidžia išreikalauti nekilnojamąjį daiktą iš sąžiningo įgijėjo (kuris įgijo jį atlygintinai) tik tuo atveju, kai savininkas daiktą prarado dėl kitų asmenų padaryto nusikaltimo, o jeigu sąžiningas įgijėjas daiktą įgijo neatlygintinai, jį išreikalauti galima visais atvejais. Vokietijos CK nuosavybės teisės į be savininko valios perleistą nekilnojamąjį daiktą įgijimą sieja tik su įgijėjo sąžiningumu – pripažįstama, jog jis įgyja nuosavybės teisę į nekilnojamąjį daiktą, išskyrus atvejus, kai viešajame registre įregistruotas prieštaravimas dėl registro turinio teisingumo arba įgijėjas žinojo apie viešojo registro įrašo klaidingumą.

Tikrinant prof. D. Krimphovo išvados teisingumą, galima skirti ją į dvi dalis: pirma, dėl įgyjamosios senaties instituto reguliavimo išsamumo ir, antra, dėl įgyjamosios senaties terminų trukmės. Kalbant apie įgyjamosios senaties instituto reguliavimo išsamumą pastebėtina, kad tiek Lietuvos, tiek Vokietijos civiliniuose kodeksuose šį institutą reguliuojančių normų nėra daug, skiriama tik kilnojamųjų ir nekilnojamųjų daiktų įgyjamoji senatis, daugiau jokių specialių įgyjamosios senaties formų nenustatyta. Tačiau iš dalies profesoriaus išvada pasitvirtina, kadangi Vokietijos teisinėje doktrinoje įgyjamajai senačiai skiriama daug daugiau dėmesio nei lietuviškojoje, keliami ir sprendžiama daugiau bei įvairesnių teorinių ir praktinių problemų, susijusių su įgyjamosios senaties institutu. Visgi diskutuotina, ar tai tikrai lemia menkesnę sąžiningo įgijėjo nuosavybės teisės apsauga Vokietijoje ir dėl to didesnę reikšmę įgijęs įgyjamosios senaties institutas, kaip teigia prof. D. Krimphovas, ar taip yra dėl kitų priežasčių – daug ilgesnės teisės doktrinos tradicijos bei

Vokietijos teisės mokslininkų polinkio kelti ir spręsti grynai teorines problemas, kai tuo tarpu Lietuvos teisės mokslininkai daugiau orientuojasi į praktinių problemų analizę.

Kita aptariamos išvados dalis susijusi su įgyjamosios senaties terminų trukme. Kaip minėta aukščiau, pasak prof. D. Krimphovo, valstybėse, kuriose sąžiningo įgijėjo nuosavybės teisės apsaugos nebuvimas kompensuojamas įgyjamosios senaties institutu, įgyjamosios senaties terminai nustatomi gana trumpi. Tačiau lyginant Vokietijos ir Lietuvos teisę yra visiškai priešingai – Lietuvos CK nustato daug trumpesnius įgyjamosios senaties terminus (3 ir 10 metų) nei Vokietijos teisė (10 ir 30 metų), nors tam lyg ir nėra poreikio, kadangi Lietuvoje sąžiningam įgijėjui ir taip jau suteikiama gana plati jo nuosavybės teisės apsauga.

Svarbu pažymėti, jog šios trumpos analizės, pritaikant prof. D. Krimphovo išvadą Lietuvos daiktinės teisės sistemai, rezultatai jokių būdu nereiškia, jog profesoriaus išvada yra neteisinga. Prie jos buvo prieita atlikus išsamią daugiau kaip 30 skirtingų Europos valstybių teisės sistemų analizę, tad ji laikytina gana pagrįsta. Tačiau įdomu pastebėti, kad Lietuvos įgyjamosios senaties institutas iškrenta iš bendro daugumos Europos valstybių atitinkamų institutų konteksto. Tai savaime nėra blogai. Tiesiog Lietuvos teisė, nustatydamą trumpus įgyjamosios senaties terminus bei tuo greičiau sureguliuodama teisinę padėtį, didesnę reikšmę teikia teisinio tikrumo principui. Taip pat prioritetas, lyginant su savininko teisių apsauga, teikiamas ir sąžiningo sandorio gynimui. Sąžiningų trečiųjų asmenų teisių apsauga, kai daikto išreikalavimas iš svetimo neteisėto valdymo negalimas, yra savininko teisių ribojimas. Tačiau asmuo, sąžiningai nuosavybėn įgyjantis daiktą, turėtų turėti garantiją, kad daiktas vėliau nebus iš jo išreikalautas. Sąžiningų įgijėjų privatus interesas, taip pat suinteresuotumas civilinės apyvartos stabilumu ir saugumu lemia tai, kad Lietuvoje gana plačiai ginamos ir pripažįstamos civilinės apyvartos subjektų sąžiningai įgyjamos daiktinės teisės. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas taip pat yra išaiškinęs, kad Lietuvos CK 4.96 straipsnio pirmoji dalis yra viena svarbiausių Lietuvos privatinės teisės normų, garantuojanti ne tik sąžiningo įgijėjo teisių apsaugą, bet ir civilinės apyvartos stabilumą. Asmenys, sąžiningai įsigyjantys daiktą, turi būti tikri, kad šis daiktas iš jų nebus išreikalautas; jie gali paleisti tą daiktą į tolesnę apyvartą, nerizikuodami, kad perleidimo sandoris bus pripažintas negaliojančiu. Tačiau sąžiningo įgijėjo teisių apsauga netaikoma tada, kai daiktas yra savininko ar asmens, kuriam savininkas buvo perdavęs jį valdyti, pamestas, arba iš kurio nors iš jų pagrobtas arba kitaip be jų valios nustojo būti valdomas. Tokiu reglamentavimu užtikrinama savininko ir sąžiningo įgijėjo interesų pusiausvyra, nes daikto savininkas, be

savo valios praradęs jo valdymą, paprastai neturi galimybės pareikšti reikalavimą daiktą pagrobusiam (radusiam) asmeniui⁷⁹.

3.4 Ekonominės įgyjamosios senaties pasekmės

Šiandieninėje visuomenėje teisė neatskiriama nuo ekonomikos, tad įdomu įvertinti įgyjamosios senaties institutą ir ekonominiu požiūriu. Šis institutas suteikia galimybę įgyti nuosavybės teisę ne tik teisę turintiems asmenims, kaip yra nuosavybės įgijimo pagal sandorį atveju, bet ir teisės neturintiems asmenims. Būtent tai teisiniu – ekonominiu požiūriu yra ekonomiškai tikslingas sąžiningo įgijėjo pagal sandorį instituto papildymas⁸⁰. Sąžiningo įgijėjo pagal sandorį institutas leidžia išteklių paskirstymą tik sutartiniu keliu. Teisinis įgyjamosios senaties institutas padidina ribotų išteklių paskirstymo galimybes, suteikdamas nuosavybės teisę į daiktą tam, kuris jį jau valdo/naudoja. Tokiu būdu valdytojai motyvuojami išlaikyti ir prižiūrėti ekonomines gėrybes, todėl išvengiama ribotų išteklių švaistymo. Be to, įgyjamosios senaties galimybė suteikia ekonominės sistemos dalyviams didesnę ekonominių veiksmų laisvę, skatina įdarbinti finansines priemones bei investuoti.

Ypač Vokietijos teisės sistemoje, kur beveik neįmanomas sąžiningas nuosavybės teisės į pavogtus, savininko ar valdytojo pamestus ar kitaip prarastus daiktus įgijimas pagal sandorį, todėl prarasti (vok. *abhanden gekommen*) daiktai ilgam išimami iš civilinės apyvartos, įgyjamosios senaties institutas vėl gražina šiuos daiktus į civilinę apyvartą, sukurdamas galimybę įgyti nuosavybės teisę net ir į prarastus kilnojamuosius daiktus.

Kitas įgyjamosios senaties instituto privalumas – galimybė sutaupyti nuosavybės perleidimo išlaidas, kurios kyla nuosavybę perleidžiant pagal sandorį dėl formos reikalavimų, priėmimo – perdavimo akto surašymo ir kt. Taip pat sumažinamos neproduktyvios išlaidos informacijai apie teisinį santykį: suėjus įgyjamosios senaties terminui, nuosavybės teisė visa apimtimi suteikiama valdytojui, todėl visiems būsimiems įgijėjams nebėra būtinybės išlaidauti tikrinant teises perleidžiančio asmens (valdytojo) įgaliojimus.

Vertinant įgyjamosios senaties institutą ekonominiu požiūriu, pastebimi ne vien jo privalumai, kadangi galimybės įgyti nuosavybę suteikimas teisės neturintiems asmenims

⁷⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. lapkričio 9 d. nutartis c. b. *S. J. – M. R. R. G. v. E. P. individuali įmonė*, bylos Nr. 3K-3-446/2010, kat. 30.12.1; 114.11.

⁸⁰ *Krimphove D. Das europäische Sachenrecht. Lohmar-Köln: JOSEF EUL VERLAG, 2006. P. 423.*

neatsiejamas nuo ankstesnio savininko kaštų apsaugai padidėjimo. Savininkas motyvuojamas saugoti savo nuosavybę nuo įgyjamosios senaties, todėl vengia perduoti turtą valdyti tretiesiems asmenims. Taigi, daiktai nebeperduodami naudojimui ir taip sustabdomas ekonominis daikto realizavimas bei klaidingai paskirstomi riboti ištekliai. Taip pat savininko apsaugos ir nuosavybės kontrolės kaštai lemia sandorio kaštų padidėjimą. Dėl kaštų didėjimo, nekylant daikto kokybei, ekonomiškai nepanaudojamos finansinės priemonės, tad sumažėja ir šalių ekonominių veiksmų laisvė. Nenoras perleisti ir naudoti jau esančias prekes tampa akstinu gaminti naujas, dėl to švaistoma energija bei riboti ištekliai.

Taigi, pasirenkant teisinį įgyjamosios senaties reguliavimo metodą, būtina apsvarstyti ir ekonominius įgyjamosios senaties privalumus bei trūkumus. Šio svarstymo išdava negali būti nei neriboto įgyjamosios senaties instituto įvedimas, nei visiškas jo atsisakymas. Tikslingiausia nustatyti teisinius šio teisės instituto ribojimus⁸¹, atsižvelgiant į atsirandančius ekonominius kaštus bei siekiant juos kompensuoti.

⁸¹ Žr. darbo 2 dalį.

Išvados

1. Tiek Lietuvoje, tiek Vokietijoje valdytojo, tam tikrą laiką tarpą sąžiningai, tačiau klaidingai save laikiusio savininku ir šį laiką tarpą valdžiusio daiktą kaip savo, interesai ginami įgyjamosios senaties instituto pagalba. Pažymėtina, kad kalbant apie nekilnojamuosius daiktus Vokietijoje šią funkciją atlieka ne tik įgyjamąja senatimi vadinamas institutas, tačiau ir speciali teisena (vok. *Aufgebotsverfahren*), skirta registruoto savininko nuosavybės teisės panaikinimui. Funkcionalumo prasme ši teisena yra netgi artimesnė lietuviškajai nekilnojamųjų daiktų įgyjamajai senačiai nei Vokietijoje įgyjamąja senatimi vadinamas institutas.

2. Įgyjamosios senaties instituto normų yra visuose svarbiausiuose istorinėse Lietuvos ir Vokietijos teritorijose galiojusiuose teisės šaltiniuose. Visuose juose įgyjamosios senaties esmė išliko tokia pati, keitėsi tik terminai ir samprata objekto atžvilgiu. Išimčių sudaro tik laikotarpiai, kai aptariamose teritorijose galiojo santvarkos, grindžiamos visuomenine nuosavybe. Tai rodo įgyjamosios senaties instituto tęstinumą nuo pat jo įtvirtinimo romėnų teisėje ir atskleidžia šio instituto reikšmę valstybinėms santvarkoms, kurių ūkis grindžiamas privačia nuosavybe. Įvairiais laikotarpiais tiek Lietuvos, tiek Vokietijos teritorijose galiojo nemažai tų pačių teisės aktų ar teisės sistemų, taigi, ir juose nustatytos normos, reguliuojančios įgyjamąją senatį. Įgyjamosios senaties instituto kildinimas iš to paties šaltinio (romėnų teisės) ir šio instituto galiojimo (taigi ir aiškinimo) istorinės paralelės, siejančios aptariamą valstybę, leidžia teigti, kad, siekiant rasti galimų problemų sprendimo modelių, dabartinio įgyjamosios senaties instituto reguliavimo Lietuvos ir Vokietijos teisėje lyginimas ne tik galimas, bet ir pageidautinas.

3. Vos prieš pusantro mėnesio (2011 m. vasario 21 d.) Lietuvos Aukščiausiasis Teismas priėmė nutartį, kuria buvo pakeista daugiau kaip dešimtmetį formuota teismų praktika ir įgyjamosios senaties institutas liberalizuotas, atsisakant reikalavimo registruoti nekilnojamųjų daiktų valdymą. Pakeitus teismų praktiką, Lietuvos teisės nekilnojamųjų daiktų įgyjamosios senaties institutas dar labiau nutolo nuo atitinkamo instituto Vokietijos daiktinės teisės sistemoje, kuris nuosavybės teisės įgijimą įgyjamąja senatimi sieja su registracija. Kita vertus, Vokietijoje įgyjamąja senatimi nuosavybės teisė įgyjama automatiškai, tam nereikalingas teismo sprendimas. Tuo tarpu teisenoje, kuri atlieka panašią į

įgyjamą senaties funkciją ir kurioje teismo sprendimas yra reikalingas, registracijos nėra reikalaujama. Taip pat Vokietijoje apskritai nėra reikalaujama registruoti valdymo. Taigi, Lietuvos teismų praktikos pakeitimas vertintinas teigiamai, kadangi asmeniui suteikiama galimybė įrodyti, kad nekilnojamojo daikto valdymas atitiko įstatyme tiesiogiai įtvirtintas sąlygas ir jo neįregistravus, ir nevaržoma teismo teisė priimti sprendimą, įvertinus visas konkrečios situacijos aplinkybes, o ne vien formaliai patikrinus, ar daikto valdymas buvo įregistruotas.

4. Vis dėlto, atsižvelgiant į tai, jog valdymas, kaip pagrindas nuosavybės teisei pagal įgyjamą senatį įgyti, Lietuvos daiktinėje teisėje traktuojamas kaip daiktinė teisė, o Lietuvos CK įtvirtinta imperatyvi norma, kad nekilnojamojo daikto valdymas atsiranda nuo valdymo įregistravimo viešajame registre momento, akivaizdu, kad vadovaujantis vien įstatymo raide Lietuvoje neįmanomas nuosavybės teisės įgijimas įgyjamą senatimi neįregistravus nekilnojamojo daikto valdymo. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas minėtoje nutartyje gana paviršutiniškai pagrindė savo poziciją dėl Lietuvos CK 4.27 straipsnio antrosios dalies netaikymo įgyjamą senaties instituto atžvilgiu. Siekiant preciziško teisinių santykių sureguliuojimo, atitinkančio teisinę realybę, kurią teismai kuria savo sprendimais, siūlytina pakeisti Lietuvos CK 4.27 straipsnio antrąją dalį, suformuluojant ją dispozityviau: „2. Nekilnojamojo daikto valdymas atsiranda nuo valdymo įregistravimo viešame registre momento, išskyrus atvejus, kai tokio reikalavimo nenumato šis kodeksas.“

5. Lietuvos CK numato, kad įgyjamą senatimi negali būti įgyjama nuosavybės teisė į kito asmens (ne valdytojo) vardu registruotus daiktus. Tokia nuostata susijusi su tam tikromis jos taikymo problemomis, kai neveiksmingai perleidęs nuosavybės teisę savininkas dingsta ir su juo neįmanoma susisiekti. Teisine prasme jis lieka formaliu savininku ir valdytojas negali įgyti turto nuosavybės įgyjamą senatimi net ir suėjęs įgyjamą senaties terminui. Vokietijoje egzistuoja speciali teisena, kuria pasinaudojęs valdytojas gali panaikinti registruoto savininko nuosavybės teisę, jei savininkas yra miręs ar dingęs be žinios, ir pats būti įrašytas viešajame registre kaip daikto savininkas. Teikti pasiūlymą dėl Lietuvos CK papildymo nuostatomis dėl panašaus instituto įvedimo yra netikslinga, kadangi šią problemą galima spręsti naudojantis jau egzistuojančiomis teisinėmis priemonėmis, t. y. asmuo turėtų kreiptis į teismą dėl asmens pripažinimo mirusiu ar nežinia kur esančiu. Paskyrus asmens turto administratorių ar paaiškėjus jo įpėdiniams, valdytojas turėtų galimybę su jais

susisiekti, įrodyti (blogiausiu atveju – teisme) savo teisę įgyti turtą įgyjamąja senatimi ir susitarti dėl viešojo registro įrašo pakeitimo.

Santrauka

Šiame darbe aiškinamasi, kaip šiuo metu galiojančiuose Lietuvos ir Vokietijos civiliniuose kodeksuose ginami valdytojo, tam tikrą laiką tarpą sąžiningai, tačiau klaidingai save laikiusio savininku ir šį laiką tarpą valdžiusio daiktą kaip savo, interesai. Lietuvoje tokio valdytojo interesai yra patenkinami įgyjamosios senaties instituto pagalba, Vokietijoje šią funkciją atlieka ne tik įgyjamąja senatimi vadinamas institutas, tačiau ir speciali teisena (vok. *Aufgebotsverfahren*), skirta registruoto savininko nuosavybės teisės į nekilnojamąjį daiktą panaikinimui.

Pirmiausiai darbe atskleidžiama įgyjamosios senaties instituto istorinė raida, išsiaiškinama, kiek istorine prasme susijęs vokiškasis ir lietuviškasis įgyjamosios senaties reguliavimas, kad būtų galima nuspręsti, ar apskritai įmanomas šių institutų lyginimas, ar dogmatine prasme pateisinamas ir galimas problemų sprendimo modelių ieškojimas svetimoje teisės sistemoje. Antrojoje darbo dalyje lyginama, kaip šiuo metu Lietuvoje ir Vokietijoje reguliuojamas įgyjamosios senaties institutas, išsiaiškinama, kokie reikalavimai keliami valdymui, kad jo pagrindu būtų galima įgyti nuosavybės teisę į daiktą, koks šių reikalavimų turinys, kaip suprantamas įgyjamosios senaties objektas. Atsižvelgiant į tai, kad Vokietijos teisės mokslininkai savo darbuose kelia nemažai įvairių (tarp jų ir grynai teorinių) klausimų, susijusių su įgyjamosios senaties normų taikymu, į kuriuos Lietuvoje kol kas nėra atsakyta nei teismų praktikoje, nei teisės doktrinoje, darbe, savarankiškai atlikus sistemingą Lietuvoje galiojančių teisės normų analizę, išsiaiškinama, kaip šie klausimai prireikus būtų ar turėtų būti išsprendžiami Lietuvoje. Galiausiai atskleidžiama įgyjamosios senaties instituto teisinė ir praktinė reikšmė, palyginamos įgyjamosios senaties teisinės ir ekonominės pasekmės Lietuvoje ir Vokietijoje, apibrėžiama, kokios apimties nuosavybės teisė įgyjama įgyjamąja senatimi.

Acquisitive Prescription as a Basis for Acquiring the Ownership Right

Ersitzung als Eigentumserwerbsgrund

Zusammenfassung

In dieser Arbeit wird erläutert, wie in den zur Zeit geltenden Bürgerlichen Gesetzbüchern von Litauen und Deutschland die Interessen eines Besitzers, der sich einen bestimmten Zeitraum lang gutgläubig, aber irrtümlich für einen Eigentümer hielt und in diesem Zeitraum eine Sache in Eigenbesitz hatte, geschützt werden. In Litauen werden die Interessen des Besitzers mit Hilfe des Rechtsinstitutes der Ersitzung zufriedengestellt. In Deutschland wird diese Funktion nicht nur von dem Rechtsinstitut der Ersitzung erfüllt, sondern auch von einem speziellen Rechtsverfahren, dem Aufgebotsverfahren, wodurch ein Eigentümer von seinem Eigentumsrecht an dem Grundstück ausgeschlossen werden kann.

Zuerst wird in der Arbeit die historische Entwicklung der Ersitzung klargestellt. Es wird geklärt, inwiefern im historischen Sinne die deutsche und litauische Regulierung der Ersitzung miteinander verbunden ist, um die Entscheidung zu ermöglichen, ob generell ein Vergleich dieser Rechtsinstitute möglich ist und ob im dogmatischen Sinne die Suche nach den Problemlösungsmodellen in einem fremden Rechtssystem gerechtfertigt und möglich ist. Im zweiten Teil der Arbeit wird verglichen, wie zur Zeit die Ersitzung in Litauen und Deutschland reguliert wird. Es wird geklärt, welchen Voraussetzungen der Besitz entsprechen muss, damit man dadurch das Eigentumsrecht auf eine Sache erlangen kann, welchen Inhalt diese Voraussetzungen haben und wie der Gegenstand der Ersitzung verstanden wird. Angesichts dessen, dass in Deutschland die Rechtswissenschaftler in ihren Arbeiten viele verschiedene (darunter auch rein theoretische) Fragen, die mit der Anwendung der Normen der Ersitzung verbunden sind, aufstellen, auf die in Litauen bisher weder in der Rechtssprechung noch in der Rechtsdoktrin geantwortet wurde, wird in der Arbeit, nachdem eine systematische Analyse der in Litauen geltenden Rechtsnormen gemacht wurde, geklärt, wie diese Fragen in Litauen beantwortet werden würden oder werden sollten. Schließlich wird die rechtliche und praktische Bedeutung der Ersitzung dargestellt, die rechtlichen und ökonomischen Folgen der Ersitzung in Litauen und Deutschland verglichen, sowie der Umfang des Eigentumsrechts, das man durch Ersitzung erlangt, definiert.

Panaudotų šaltinių ir literatūros sąrašas

I. Teisės norminiai aktai:

- 1) Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos civilinis kodeksas (Valstybės žinios. 1964, Nr. 19-138);
- 2) Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (Valstybės žinios. 2000, Nr. 74-2262);
- 3) Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas (Valstybės žinios. 2002, Nr. 36-1340);
- 4) Vokietijos Federacinės Respublikos civilinis kodeksas (vok. *Bürgerliches Gesetzbuch, BGB*) (Bundesgesetzblatt. 2002, Nr. 53);
- 5) Lietuvos Respublikos valstybinio turto pirminio privatizavimo įstatymas (Valstybės žinios. 1991, Nr. 10-261);
- 6) Lietuvos Respublikos butų privatizavimo įstatymas (Valstybės žinios. 1991, Nr. 17-449);
- 7) Lietuvos Respublikos statybos įstatymas (Valstybės žinios. 1996, Nr. 32–788).

II. Specialioji literatūra:

- 1) *Esders S.* Römische Rechtstradition und merowingisches Königtum. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1997;
- 2) *Floßmann U.* Österreichische Privatrechtsgeschichte. Wien: Springer-Verlag, 2007;
- 3) *Hilgendorf E.* dtv-Atlas Recht. München: Deutsche Taschenbuch Verlag, 2003;
- 4) *Honsell H.* Römisches Recht. Berlin, Heidelberg: Springer-Verlag, 2010;
- 5) *Krieger R.* Untersuchungen und Hypothesen zur Ansiedlung der Westgoten, Burgunder und Ostgoten. Bern: Lang, 1992;
- 6) *Krimphove D.* Das europäische Sachenrecht. Lohmar-Köln: JOSEF EUL VERLAG, 2006;
- 7) *Laužikas E., Mikelėnas V., Nekrošius V.* Civilinio proceso teisė. I tomas. Vilnius: Justitia, 2003;
- 8) *Maksimaitis M., Vansevičius S.* Lietuvos valstybės ir teisės istorija. Vilnius: Justitia, 1997;

- 9) *Mikelėnas V.* Vindikacija ir jos taikymas // *Justitia*. Nr. 1 (55). 2005;
- 10) *Nekrošius I., Nekrošius V., Vėlyvis S.* Romėnų teisė. Vilnius: *Justitia*, 1999;
- 11) *Nekrošius V.* Valdymo atsiradimo ir pasibaigimo pagrindai Lietuvos civilinėje teisėje // *Justitia*. Nr. 6 (54). 2004;
- 12) *Norkus R., Kairytė S.* Bylų dėl daikto valdymo pažeidimų nagrinėjimo ypatumai // *Jurisprudencija: mokslo darbai*. Nr. 5(83). 2006;
- 13) *Piekenbrock A.* Befristung, Verjährung, Verschweigung und Verwirkung. Tübingen: *Mohr Siebeck*, 2006;
- 14) *Prütting H.* BGB: Kommentar. Neuwied: *Luchterhand*, 2006;
- 15) *Šalkauskis. K.* Civiliniai įstatymai (X tomo I dalis). Kaunas: *Literatūra*, 1933;
- 16) *Valikonytė I., Lazutka S., Gudavičius E.* Pirmasis Lietuvos Statutas (1529 m.). Vilnius: *Vaga*, 2001;
- 17) *Westermann H. P., Gursky K. H., Eickmann D.* Sachenrecht: ein Lehrbuch. Heidelberg: *Müller*, 1998;
- 18) *Wieling H. J.* Sachenrecht. Berlin, Heidelberg: *Springer-Verlag*, 2007;
- 19) *Wieling H. J.* Sachenrecht – Sachen, Besitz und Rechte an beweglichen Sachen. Berlin, Heidelberg: *Springer-Verlag*, 1990;
- 20) *Zweigert K., Kotz H.* Lyginamosios teisės įvadas. Vilnius: *Eugrimas*, 2001.

III. Praktinė medžiaga:

- 1) Vokietijos Aukščiausiojo Teismo (BGH) 1996 m. kovo 29 d. sprendimas c. b. Nr. V ZR 326/94;
- 2) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 1998 m. rugsėjo 28 d. nutartis c. b. *Alytaus rajono apylinkės vyriausiasis prokuroras. v. UAB „Sverida“ ir kt.*, Nr. 3K-122/98;
- 3) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2001 m. gruodžio 4 d. konsultacija Nr. A3-51;
- 4) Vokietijos Aukščiausiojo Teismo (BGH) 2003 m. kovo 27 d. sprendimas c. b. Nr. V ZB 1/ 03;
- 5) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2004 m. birželio 21 d. nutartis c. b. *A. I. Cibulskienė v. A. J. Zaremba*, Nr. 3K-3-379/2004;

- 6) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2004 m. birželio 23 d. nutartis c. b. *pagal pareiškėjų V. Mickevičiaus ir T. Mickevičiūtės pareiškimą*, Nr. 3K-3-345/2004;
- 7) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. birželio 19 d. nutartis c. b. *Kauno miesto savivaldybė v. E. M., G. S.*, Nr. 3K-3-414/2006;
- 8) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. rugsėjo 20 d. nutartis c. b. *pagal AB „Vilijampolės autotransportas“ pareiškimą*, Nr. 3K-3-498/2006;
- 9) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. lapkričio 13 d. nutartis c. b. *UAB „Stoties turgus“ v. Kauno apskrities viršininko administracija ir kt.*, Nr. 3K-3-586/2006;
- 10) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2007 m. spalio 2 d. nutartis c. b. *pagal A. S. pareiškimą*, bylos Nr. 3K-3-363/2007;
- 11) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2007 m. spalio 3 d. nutartis c. b. *A. M. v. Kauno apskrities valstybinė mokesčių inspekcija, Kauno apskrities viršininko administracija ir kt.*, Nr. 3K-3-408/2007;
- 12) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. sausio 28 d. nutartis civilinėje byloje *pagal pareiškėjo UAB „Antada“ pareiškimą dėl valdymo fakto patvirtinimo*, bylos Nr. 3K-3-32/2008;
- 13) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. lapkričio 10 d. nutartis c. b. *pagal pareiškėjo AB „Pakruojo arka“ pareiškimą*, Nr. 3K-3-535/2008
- 14) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. balandžio 3 d. nutartis c. b. *A. E. Ž. v. V. A. Ž.*, Nr. 3K-3-151/2009;
- 15) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. kovo 15 d. nutartis c. b. *pagal pareiškėjos S. U. pareiškimą*, Nr. 3K-3-113/2010;
- 16) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. spalio 19 d. nutartis c. b. *L. G. v. VĮ Valstybės turto fondas, VĮ „Varėnos miškų urėdija“*, Nr. 3K-3-399/2010;
- 17) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. lapkričio 9 d. nutartis c. b. *S. J. – M. R. R. G. v. E. P. individuali įmonė*, bylos Nr. 3K-3-446/2010;
- 18) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. vasario 8 d. nutartis c. b. *pagal L. K. pareiškimą*, bylos Nr. 3K-3-41/2011;

19) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. vasario 21 d. nutartis c. b. *pagal pareiškėjo A. B. pareiškimą*, Nr. 3K-7-67/2011.

III. Interneto tinklapiai:

1) Allgemeines Landrecht für die Preußischen Staaten.

http://www.smixx.de/ra/Links_F-R/PrALR/pralr.html [2011-03-20];

2) *Birr* C. Aus Schwarz Weiß und aus Weiß Schwarz machen // Akademie

Aktuell. Nr. 24. 2008. Bayerische Akademie der Wissenschaften,

http://www.badw.de/aktuell/akademie_aktuell/2008/heft1/00_aa2008_01_gesamt.pdf
[2011-03-20];

3) Code Napoléon.

<http://dlib-pr.mpiet.mpg.de/m/kleioc/0010/exec/books/%22119420%22>

[2011-03-20];

4) Das Bayerische Landrecht.

http://dlib-pr.mpiet.mpg.de/m/kleioc/0010/exec/bigpage/%22119861_00000001%22

[2011-03-20];

5) Sachsenspiegel. <http://www.sachsenspiegel-online.de/cms/meteor/toc.html>

[2011-03-20];

6) Schwabenspiegel. <http://www.opera-platonis.de/landrecht.html> [2010-12-20];

7) The Laws Of The Twelve Tables. http://www.constitution.org/sps/sps01_1.htm

[2011-03-20].